Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Reis door een gedeelte van Duitschland, Oostenrijk en Italië, 14 juni 1823 - 8 oct. 1824

https://hdl.handle.net/1874/386760

s.
19

19.

O.E.19

Hss. Ackersdijck.
4

T.1316

Hs.
0 E 19

Hss. Ackersdyck. 4. (XIX)

Van Napels naar Palermo.

Woensdag 11 augustus. Na opgepakt en my reisvaardig gemaakt te hebben, ben ik met den heer Borel, op de stoomboot „Il Real Ferdinando", van Napels naar Palermo vertrokken. Zy voer geen kwartier na den bestemden tyd, elf uren, af; ook werd op niemand gewacht: twee passagiers, die hunne vracht betaald hadden, en reeds aan boord geweest waren, doch niet tydig te rug kwamen, zyn achter gelaten. Deze juistheid is zeer Engelsch, en heeft, zoo my dunkt, veel nuttigheid. Een vry groot gezelschap ging ruim een half uur mede, en keerde toen terug met eene boot, die achter aan was gebonden geweest; vischschuiten konden geen van allen de stoomboot byhouden.

Wy zagen, by het wegvaren, de stad en de baai, met al de omliggende bergen en kusten zeer ~~duidelyk~~ goed, en op de verschillende afstanden werd ons het beloop van het gansche land ~~zeer~~ duidelyk. Op wat verderen afstand zagen wy ook de kaap Misène, Nisida, Procida en Ischia. Lang zagen wy de schoone kusten van Massa en Sorrento, en nog langer het eiland Capri, dat wy links op kleinen afstand lieten leggen, en dat wonderlyk op elk punt van gedaante veranderde, naar mate wy vorderden. Dit is met rotsgebergten altyd het geval, en is een van de redenen, waarom het zoo aangenaam is, ze veel te beschouwen.

ACADEMIA RHENO TRAJECTINA

En was by het kind van de princes Beaufremont eene min, welke door hare schoonheid onzer aller bewondering tot zich trok. Zy was eene boerenvrouw uit Toscane, en hoewel zy schone, levendige ogen had, zeide ons de princes, dat zy zeer bekrompene geestvermogens en volstrekt geen denkbeeld van haar eigen schoonheid had. Zy had haar man, kind en familie verlaten, enkeld om niet genoodzaakt te zyn vroeg op te staan; dit was een onderwerp van aanhoudend verschil tusschen haar en hare schoonmoe,

Om twee uren hielden wij een groot en zeer goed middag-maal op het dek: men was vrolijk en bijna niet ziek. Na 't eten verloren wij Capri uit het gezigt, en van nu aan waren wij zonder eenig land te zien; helder blaauw was ~~de~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ het water, en rondom scheen daarop de lichterblaauwe hemel te rusten. De beweging der raderen deed het water om het schip sterk schuimen; dit alles was ~~[illegible]~~ voor den reiziger, die zulke togten niet veel gewoon is, een treffend aangename verto-ning. ~~[illegible]~~ De warmte hinderde niet, er was aanhoudend wind, en voor de zon waren wij door het spannen van zeylen beschermd. De avond was helder, maar eenige nevels verzamelden zich om de zon bij het ondergaan. Nog mooijer werd het ge-zigt over de oneindige zee, toen de volle maan opging. Haar licht door de golven teruggekaatst en onein-dig vermenigvuldigd, maakte eene uitwerking, waarvan zich het oog niet ligt verzadigt.

Het gezelschap aan boord was niet talrijk, maar goed: alle passagiers zaam belopen 28, waarvan 5 of 6 tot de tweede plaats behoorden, de anderen allen tot de "Camera". De prijs der twee plaatsen is zeer verschillend, de eene kost 25½ ducaten (51 gulden Hollandsch) met het middagmaal; de andere 8 ducaten. Onder de passagiers bevonden zich de Prins en Princes Beaufremont met hunne kinderen en de ~~[illegible]~~ moe-der van de princes, welke eene Siciliaansche Princes is, Paternó genaamd; verder waren er nog drie Ita-

het gemeest: nu kan zy lang slapen, zonder berispt te worden, en daarom was zy liever niets, dan huisvrouw en moeder. Catterina had dus geen verheven karakter, en toch had ze regelmatige, klassieke gelaatstrekken.

De prins Beaufremont heeft onder Koning Joachim gediend. Hy is ook by de troepen geweest die tegen de rovers in Calabrie zyn opgetrokken. Deze waren, zegt hy, zeer erg in dien tyd, omdat, behalven de gewone roofzucht, nog daarby kwam nationale haat tegen de vreemde, Fransche troepen, opruijing en ondersteuning van het koninklyk bestuur en van de Engelschen in Sicilie, en van de geestelyken. Hy heeft ons verscheidene byzonderheden daarvan verhaald, onderanderen, dat zy dikwyls Fransche soldaten kruislings aan de boomen bonden en dan door honden lieten verscheuren. Zy waagden nooit openlyke gevechten met de Franschen. Een voornaam opperhoofd van hen was Bizarro. Deze vond zich eens in gevaar van ontdekt te worden; hy was met zyne vrouw en een klein kind; het kind begon te schreeuwen en Bizarro beval zyne vrouw het te doen zwygen; toen deze zeide dat haar dit onmogelyk was, nam hy het kind by de benen en sloeg het met het hoofd tegen een boom dood. De vrouw hierover verstoord, nam de gelegenheid waar dat hy sliep, sneed hem het hoofd af en bragt het in een zak by den Franschen Generaal, eischende dat men haar de duizend scudi zou de betalen die op zyn hoofd gesteld waren; het geen ook dadelyk geschiedde. De heer Beaufremont was er by tegenwoordig geweest toen zy het hoofd van haren

lianen en verscheiden Engelschen.

Donderdag 12 augustus. Dezen nacht hebben wy van 1 tot 3 uren stil gelegen; men heeft het vuur uitgedaan, om den ketel ledig en schoon te maken; dit, zegt men my, is noodzakelyk, omdat, door het koken van het zeewater, veel zout ontstaat, hetgeen zich aan de wanden van den ketel en elders vasthecht en eindelyk den gang belemmert; op vroegere overtogten was men hierop niet bedacht geweest, en daardoor was het vaartuig op het laatst veel vertraagt; zoodanig, dat men nu tyd wint, door stil te houden en het zout weg te nemen: werkelyk gingen wy zeer snel toen het vaartuig weder aan den gang was. Ik heb vry goed geslapen, beneden op eene bank; er zyn boven op eenige kabinetjes, waarin men vry goed ligt; doch die, welke dicht by het vaartuig zyn, blyven den ganschen nacht door zeer heet; want het vuur en de schoorsteen verspreiden veel hitte, hetgeen men op het dek gewaar wordt, als men er naby komt. Van den rook heeft men op het schip weinig hinder; die gaat als een zwarte kolom naar boven, en daalt vervolgens achter het schip neder, zoo dat men zeer ver af, als het ware een zwarte wolk op het water ziet rusten; zy is zoo dik dat de opkomende maan er door verduisterd werd. Men kan niet

man uit den zak haalde en aan den Generaal ver-
toonde. Zy was eene zeer mooye vrouw; een
Fransch officier nam haar voor maitres, leef-
de eenigen tyd met haar; en vervolgens trouw-
de zy met een oprigter van de koninklyke
zoutwerken.
Men heeft de rovers door strenge maatregelen geheel
uitgeroeid. Elk die buiten zyn dorp ging, moest van
eene Carte de sureté voorzien zyn, waarby de opper-
ste van het dorp op zyn hoofd voor hem instond. Die
dit niet had werd zwaar gestraft, en zoo hy van den
gewonen weg af of van levensmiddelen voorzien
gevonden werd, stond er dadelyk de dood op. Veel
Gonfalonieri (opperste magistraten) der dorpen
zyn doodgeschoten, omdat ze cartes de sureté aan
rovers gegeven hadden, andere zyn door rovers ver-
moord, omdat zy ze geweigerd hadden; toch deed de
eerzucht altyd menschen genoeg vinden, welke die pos-
ten begeerden; en eindelyk hebben de rovers geheel op-
gehouden te bestaan.

Biscari 203.

ontkennen, dat dit zeer afsteekt by het schoone gezigt van een schip met volle zylen; meermalen hadden wy gelegenheid deze vergelyking te maken: het schilderachtige en poëtische van de zeevaart wordt door de stoomvaartuigen zeer verminderd; maar van de andere zyde, kan men niet zonder bewondering zien, dat het schip by alle winden dezelfde lynregte rigting behoudt, en dat men niet meer in het onzekere over den duur der reize is, maar juist vooruitzegt, op welk uur men de haven zal bereiken. Doorgaans hebben wy ons den bestaanden wind ook nog ten nutte gemaakt, het vaartuig is daartoe van genoegzame zylen voorzien.

Terwyl wy stil lagen, heb ik nog eene wandeling bovenop gedaan, om den schoonen nacht te genieten: de zee was stiller dan zy op den dag geweest was, en, als een oneindige spiegel, kaatste zy het licht van den helderen hemel terug. Toen ik dezen morgen, om 6 uren, boven kwam hadden wy het eilandje Ustica in het gezigt, en als een dunne nevel begonnen de kusten van Sicilie zich te vertoonen. Het is voor den reiziger een zeer aangename gewaarwording, in de verte het land te zien opdagen, waar hy nieuwe stof voor zyne weetgierigheid hoopt te vinden, waar hy

Wij zagen niet ver van de Siciliaansche kust een groot aantal Dolfijnen, welke telkens hunne koppen bo-
ven het water uitstaken.

voorwerpen hoopt te zien, zoo als hy ze nog niet heeft aangetroffen. Het eiland Usti-ca zyn wy op geen zeer groten afstand voorbygevaren, wy konden de huizen onderscheiden; zoo men my gezegd heeft zyn er 1800 inwoners. De Isola d'Eolo heb ik geen van allen kunnen zien. Langzamerhand zyn de kusten van Sicilië duidelyker geworden, en de menigvuldige rotzen, met hare afwisselende formen, hebben een schoon tooneel opgeleverd. De morgen is nog verkort door een zeer goed Engelsch ontbyt, waaraan de meeste passagiers hebbe deel genomen. Van de stad Palermo ziet men weinig, voor men er zeer naby is, de rotzen bedekken ze byna geheel; toen wy nog buiten de haven waren kwamen reeds verscheiden bootjes, met ambtenaren van allerhanden aart, en ook met eenige nieuwsgierigen; wy kwamen kort na elf uren aan; onder de lieden, die aan boord gekomen waren, bevond zich ook een afgezondene van de herberg, waar wy onzen intrek dachten te nemen; een ander man bleek ons vervolgens een loonbediende te zyn, en zoo waren wy, zonder moeite, na eene korte vaart, met eene boot, waarvan de schippers byna met geweld zich het voorregt van ons te voeren verworven, in de herberg, den prins van Wallis, gevestigd, en gereed om Palermo te leeren kennen.

De eerste wordt ook Strada del Cassaro genaamd. zy is 1450 passen lang en 40 [maat] breed; — de tweede wordt ook Strada Nuova genoemd, zy is 1200 passen lang en 44 [maat] breed. Cenni 1. p 4.

Onze eerste uitgang was naar het bad, het geen wy niet zeer goed ingerigt vonden. Het is zonderling, dat in zulk een warm land, waar men het baden als eene levensbehoefte zoude verwachten te vinden, byna geen werk maakt om daartoe geschikte gelegenheid te verschaffen; eenige kleine, en niet zindelyke hokjes van ruwe planken gemaakt aan de kust, was alles wat hier, onder den naam van baden, bestond. Op het naakt zwemmen was men hier veel strenger dan in Napels.

Na vervolgens ontbeten te hebben, zyn wy door de stad gereden, om een algemeen overzigt te hebben; en vonden ons getroffen door de schone regelmatige straten, welke een groot kruis juist in het midden van geheel Palermo vormen; namelyk de Strada Toledo, welke van de zee af naar het andere uiteinde loopt, en de Strada Macqueda, welke de eerste doorsnydt. Zy zyn beide lynregt, de eerste loopt eenigzins op, zoo dat men op alle punten de zee kan zien. In het midden is eene ronde plaats, waarmen het gezigt naar de vier zyden tot aan de uiteinden dezer straten heeft; men kan zich in dit soort geen schoner punt voorstellen. Doorgaande zyn deze straten met goede huizen bezet; hier en daar met prachtige paleizen; overal zyn zy met groote vierkante lavasteenen geplaveid, en hebben langs de huizen een verheven pad, waar men voor de ry..

Conn. u. p 4.

tingen beveiligd is. Er zyn nog andere regelmatige straten doch ook vele onregelmatig; verscheiden opene plaatsen troffen ons ook door hare schoonheid.
De Trattoria vonden wy juist niet zeer goed voor eene hoofdstad, toch was men er beleefd en voorkomend.
By een boekverkoper heb ik eenige stukken over Palermo en Sicilie weten koopen. Ik zal ze hier optekenen om ze vervolgens te kunnen aanhalen.
Biscari Viaggio per le Antichità della Sicilia. Palermo 3a Edizione 1817.
Ferrara Guida dei Viaggiatori in Sicilia. Palermo 1822.
Cenni intorno agli oggetti più degni a vedersi in Palermo e suoi contorni. 1824.
In Reichard, Guide des voyageurs en Italie. 1819. p 227 env. vind ik ook het een en ander over Sicilie, doch dit is niet zeer juist noch volledig.

Wy zyn de Domkerk wezen bezigtigen. Uitwendig heeft zy eene zonderling oude bouworde. In het boekje wordt die Gothisch-Normannisch genoemd; het zyn ronde, geen of weinig scherpe, puntige bogen; verscheiden torentjes, en eene schynbare onregelmatigheid in het geheel. De zeer dunne en menigvuldige kolommen, en het fyne bloemwerk in de versierseels draagt, zoo het schynt, nog de sporen van de Saraceensche wyze van bouwen. Inwendig is alles modern, net, maar niet zeer schoon; te lang kwam ons

In de Domkerk ligt sedert 1624 het ligchaam der Heilige Rotalia.

De prijzen der plaatsen waren 8, 6 en 4 granen (dat is 16. 12 en 8 centen Hollandsch)

het middelste schip der kerk naar evenredigheid van de breedte voor. De eerste koningen van Sicilië liggen hier begraven. Eenige priesters waren zeer beleefd en gedienstig, om ons uit te leggen, hetgeen zy zelf niet wisten; want hunne eigene kerk kenden ze volstrekt niet, en een Latynsch opschrift op een der graven, hiel den ze voor Hebreeuwsch, omdat het met Gothische letters geschreven was. Voor de byzonderheden verlaat ik my op de handboeken.

Van hier zyn wy gegaan naar een Teatro diurno (dagtheater), even buiten de poort der stad. Dit was maar van hout, zeer slecht gebouwd, en werd ook door weinig andere dan leden van de geringe volksklasse bygewoond. Toch vermaakte het ons zeer; de vertooning was zeer grappig, en, toe - wel voor het volk, sprak met Italiaansch en geen Siciliaansch. De aanschouwers zaten in het rond, juist zoo als in de Theaters der ouden, zonder van achteren te kunnen leunen; er waren vooraan eenige loges voor de aanzienlykeren. Het publiek nam veel aandeel in de vertooning, luisterde met neus en mond, klapte in de handen en lachte regt hartelyk als er iets geestigs gezegd werd, en dit was vry dikwyls, ook waren de levendige gebaarden der tooneelspelers zeer belagchelyk. Ik heb geen theater gezien, dat my zoo (aan) zeer de Tonelle van de Grieken en Romeinen heeft doen denken; my dunkt die moeten

Alle avonden wordt deze weg begoten, zoodat men voor het stof beveiligd is.

eenigzins in dien smaak zyn geweest en het publiek moet ook eenige gelykheid met het Palermitaansche gehad hebben. Ik heb het „Avviso" van dit Teatro „~~[illegible]~~no" by de bylagen van myn dagboek bewaard.

Wy hebben eene wandeling gedaan in de Villa publica of Flora, een allerliefste tuin, waar men in den welriekende lucht der oranjeboomen en andere zuidelyke planten, over natte wandelpaden gaat. Er is muziek en veel menschen komen er tegen den avond byeen. Als de zon onder is wordt deze tuin gesloten. Dan gaat men naar de Marina eene wandeling langs de zee, waar men te voet en in rytuig gaat en waar alle avonden alle aanzienlyke inwoners van Palermo zich laten vinden. De lengte is ruim een half kwartier, langs de zee is voor de voetgangers een pad gemaakt van vlakke steenen, twee voet hoog, en ongeveer tien voet breed, men wandelt daarover zeer aangenaam in de avondkoelte. De weg voor de rytuigen is zoo breed, dat voor meer dan vier wagens ruimte is. Aan de andere zyde zyn boomen geplant en daaronder is ook een voetweg. De stadsmuur, waar langs voor een gedeelte deze Marina loopt is van boven met een mooi terras voorzien, mede voor wandelaars bestemd, en daarboven staan fraaije paleizen. De Villa publica is ook aan de Marina. Ik heb nergens eene schoonere wan-

Cumi &c. p 15. Ferrara p 248

deeling gezien. By het ondergaan der zon, ook in den maneschyn leverden de bergen en de golf eene heerlyke vertooning, en men genoot hier dit gezigt en de frissche koelte volkomen. In Napels geniet men dit een en ander, als men rydt over de Chiaja, geheel niet, en als men wandelt in de Villa, onvolkomen, dewyl lage en dikke boomen de zee bedekken, en zoo wel het gezigt als de doorspeling der lucht verhinderen. De aanleg in Palermo is veel beter. Er was dezen avond hier ook muziek en om 10 uren was het nog vol met rytuigen.

In het groote Theater, San Carlino, gaf men de opera Elisa e Claudio, de muziek was niet best; het gebouw is vry groot en goed ingerigt; er waren niet veel menschen; ook zyn wy niet lang gebleven.

Als gewoonlyk in Italie, werden wy ook hier aangesproken door lieden welke ons in kennis met Palermitaansche dames wilden brengen.

Vrydag 13 augustus. Om half vyf hebben wy een zeer uitstap naar den Monte Pellegrino ondernomen. Het is een rotsberg, regts aan den ingang van de baai van Palermo, 1963 voet hoog. Onderweg zagen wy de zon uit de zee opgaan. ~~Tot aan~~ den voet van den berg reden wy in een wagen, van daar beklommen wy hem met ezels. Hy is zeer kaal, op veel plaatsen zonder eenige planten. Wy klommen eerst naar de oostelyke hoogte naar het standbeeld van de

De berg, waarvan de kaap Zafarana den uithoek vormt, heet Catalfano.

Het feest der Heilige Rosalia wordt den 11en augustus in de stad en den 8en september op den Monte Pellegrino gevierd.

heilige Rosalia staat; men noemt de plaats zelve La Statua. Hier heeft men een uitgestrekt gezigt over de zee en de kusten: wij zagen de eilanden Ustica en Alicudi; bij zeer heldere lucht, zeide onze gids, kan men tot Lipari en Strombolie onderscheiden. De kaap Zafarana, welke aan den linker hoek bij 't ingaan der baai ligt zagen wij ook duidelijk doch Palermo was voor ons door de rotsen bedekt. Westelijk zagen wij de kaap Gallo en een groot stuk van de kusten.

Bij 't afklimmen bezochten wij nu de Grot, waarin men zegt dat Rosalia geleefd heeft; en waar zij ook begraven is gebleven, tot dat men in 1624 haar ligchaam als behoedmiddel tegen de pest van hier naar Palermo heeft overgebragt. Aan de ingang van de grot is een klooster gebouwd, en de grot zelve is tot eene kerk ingerigt, het geen zeer schilderachtig staat; aan twee altaren ~~werd~~ de mis gelezen, doch zij werd (alleen) door twee vrouwen en door ons bijgewoond. Onder het altaar ligt een wit marmeren beeld van de Heilige. Dit beeld is van Tedeschi; het is niet kwaad; vooral is de houding van het hoofd rustende op de hand zeer goed; doch het is ontsierd door een dik, gestikt gouden kleed, het geen de koning haar geschonken heeft; door ringen; vele halsketenen, en allerhande cieraden, ook drie ridderorders. Onder de exvotos was een zilveren visch, omdat zij iemand wonder-

dadig van een graat in den keel verlost had.

Bij het afklimmen hadden wij even als bij het opklimmen, een uitstekend schoon gezigt over Palermo. Wij zagen deze groote ~~schoone~~ stad, uitgestrekte in het midden eener groote vallei, welke overal beplant en bebouwd is, en bezaaid met landhuizen boere-woningen; en omringd van hoogere en lagere bergen. De omtrek van de golf konden wij nu ook duidelijk onderscheiden en de haven, welke op een vrij grooten afstand, twee mijlen, van de stad ligt.

Wij hebben een bezoek gemaakt bij den Nederlandschen Consul, don Serafino Rass; hij ontving ons zeer beleefd en sprak ons in het Hollandsch aan. Zoo hij ons zeide is hij van Nederlandsche ouders in Palermo geboren, en is hij vele jaren in Holland geweest.

Er zijn in Palermo een ontzaggelijk aantal kerken, en meestal goed in orde gehouden, want men is hier zeer godsdienstig, zoo het deen naam verdient. Men kan op reis alleen eenige der voornaamste bezoeken, en dit is ook volkomen genoeg. Wij zagen heden de Chiesa de San Giuseppe welke een grootschen en aangenamen indruk maakt; zij is langwerpig vierkant, heeft vier rijen zeer mooije zuilen welke drie schepen vormen, waar langs nog kapellen zijn. Zoo men ons zeide is er nog eene

Cenni 2. p 6. Ferrara 240.

Op de plaats van het Ospedale Grande, hebben wy een fresco van het begin der 15e eeuw gezien, den Triumph van den Dood voorstellende. De tekening zal nog wel oud zyn, de kleuren zyn vernieuwd. Het is aardig de styve figuren te zien en de zonderlinge invallen. Sommige beelden hebben wel eenige uitdrukking, die met het denkbeeld van den dood overeenkomt; de akeligheid van alles daarvoor te zien bezwyken is in het bizarre geheel wel te lezen. Het is zonderling dat dergelyke onderwerpen zoo algemeen de menschen van dien tyd bezig hielden: hoe algemeen ziet men de voorstellingen van dodendansen, Dante bezong de Hel, Petrarca naderhand de Trionfo della morte en wat kan men hier niet veel byvoegen.

Een fresco van Morelli van de overzyde is bynage heel door de vochtigheid en de verwaarlozing vergaan. Cenni do. p 7.

Het beeld van Karel V op de Piazza di Bologni hebben wy niet bewonderd. Cenni do. p 8.

kerk onder deze.

Het Koninklyk Paleis is een zeer uitgestrekt gebouw, dat nog de blyken draagt van in vroeger tyden eene forteres geweest te zyn. Aan de eene zyde, naar de Porta di Castro toe zegt men, dat de muur nog van Phoenicischen oorsprong is; ik heb aan dien muur niets byzonders bespeurd, zy is van groote vierkante steenen gebouwd. Hoewel de Koning nog voor weinig jaren hier zyn verblyf heeft gehouden bespeurd men niet veel pracht in trappen of omgangen; de zalen heb ik niet gezien; omdat er, zoo men zegt, niets te zien is. Zeer merkwaardig is de kapel, welke in 1129 door Roggiere gebouwd is; overal ziet men nog de oude mozaïks welke de gebeurtenissen van het oude en nieuwe testament voorstellen; het is zeer somber in deze kapel. Boven op het paleis is de Sterretoren Specula, welke beroemd is door den sterrekundige Piazza, welke hier in 1801 eene nieuwe planeet ontdekt heeft. Sedert 1809 is deze emeritus doch leeft nog, zonder evenwel eenige waarnemingen meer te kunnen doen. Men wees ons een Cirkel van Ramsden, waarmede sedert 1789 hier de waarnemingen geschieden, en die onze leidsman, zelf een sterrekundige, zeide dat beter was dan de nieuwe repetitiecirkels. Het gezigt over de stad was van deze plaats zeer goed; onze leidsman had de goedheid ons de belangrykste gebouwen aan te wyzen. Zoo leeren wy de stad vry naauwkeurig kennen. Zy bestaat byna zoo veel

Annie p. 16.

buiten als binnen de oude muren, die thans geene afscheiding meer uitmaken; sommige poorten worden nog toegemaakt, doch zoo dat men er op alle tyden van den nacht in kan.

Van de vele kloosters, zeide onze leidsman, zyn er verscheiden by de komst der Oostenrykers tot caserne gemaakt; toch zyn er nog altyd een groot aantal, en die der vrouwen zyn gansch onverminderd gebleven.

Wy zyn het zoogenaamde *Palazzo della Cuba* wezen zien. Het is door een der Saraceensche vorsten gebouwd, zoo men zegt voor uitgekozene Sultane. De buitenmuren welke een vierkant omsluiten, en zeer hoog als van een toren zyn, staan nog vry wel in haar geheel, men ziet er nog de volle bogen in, en letters van een Arabisch opschrift. Inwendig zyn nog gewelven; doch het is niet wel mogelyk zich voor te stellen, hoe het geweest is, uit hoofde der menigvuldige veranderingen, die het ondergaan heeft. Thans is het caserne voor Hongaarsche soldaten.

In het *Capucinerklooster* zyn wy geweest, om de grafkelders te zien. Wy vonden de monniken bezig, om hunne kerk te laten opsieren ter eere van de Hemelvaart van Maria. Op het altaar was eene doodkist gemaakt, welke schuins opgesteld was en waarop een madonnabeeld gelegd werd; die

maakt Maria dood voorstellen. Achter het altaar was een gansche kasteel gemaakt, waar een Madonnabeeld in 't midden van vele lichten staat; maar bedekt door houten wolken, die op een bestemd oogenblik, door middel van touwen worden weggetrokken; dan ziet het volk op eenmaal de Heilige maagd in dit heldere licht, en wordt daardoor herinnerd, dat ze ten hemel gerezen is. Met zulke tooneelvertooningen vermaken zich monnikken en leken. Er zijn hier 160 van deze onnutte menschen die, met hunne bruine tabberden ter eere Gods hun leven met niets doen, en ten laste van de anderen die werken doorbrengen.
De grafkelders bestaan uit verscheiden zeer lange onderaardsche gangen, waar aan beide zijden reijen van doden zijn opgehangen, elk met den naam, den ouderdom en den tijd van 't overlijden op een bord geschreven. Men plaatst de lyken gedurende zes maanden in een dicht gesloten, donker vertrek; dan zijn ze half vergaan en half uitgedroogd, en zoo worden ze in een bruin kleed gewikkeld, met een touw onder de armen vastgemaakt; in deze gangen is tocht van lucht, en het schijnt er zeer droog te zijn, hierdoor gaat het verder bederf zeer langzaam voort. Wij zagen er die twee honderd en meer jaren oud waren. Het zijn niet

sommigen worden niet aan den wand opgehange-
maar in kisten op den grond geplaatst; of die ook
voor verrotting bewaard blyven weet ik niet,
maar altans ziet men kunne halfverteerde
lichamen niet.

enkeld cappuciner, die hier bewaard worden, maar byna alle aanzienlyken inwoners van Palermo; vrouwen mogen hier niet gebragt worden. Het is eene afschrikkelyke vertooning deze halfvertoerde lyken te zien; ik kan my niet begrypen, dat nog bestaande menschen kunnen op die wys de lyken van personen die hun dierbaar zyn geweest be- waard te zien; zy zyn volstrekt onkennelyk, en het akelige der vergelyking van deze misvormde figuren met de levende personen moet het, dunkt my, veel erger maken, dan geheel niets meer er van te zien. Veel beter is het begraven en vernietigen van het ligchaam, dat uitgediend heeft, en toch niet meer in zyne levende trek- ken bewaard kan blyven. In ons hart en in on- ze verbeelding alleen kunnen nog de ons dier- bare personen blyven bestaan, zoo als zy zich aan ons op de aarde vertoond hebben, alle an- dere pogingen om tegen de natuurwet der sterfelykheid te worstelen zyn vruchteloos.

Na 't eten zyn wy gereden naar ruines, welke oostelyk, op eenigen afstand van de stad zyn. Men noemt ze Bagni en Castello di Barba- rossa. Men ziet werkelyk overblyfsels van een oud kasteel en niet ver daar van de overblyfsels, zoo het schynt van baden; doch het is,

Cenni 2. p14. Ferrara 250.

geloof ik, zeer weinig zeker, of ze van dien beruchten vervaardiger zyn geweest. Wat dit zy, met genoegen zagen wy dit gedeelte van de schone landstreek, die Palermo omringt: wyngaarden en allerhande zuidelyke planten groeyen langs den weg, voor al ziet men veel Indiaansche vygen, ook bloeyen de aloes; beide groeyen in het wild. Boven op de ruines van het kasteel is het gezigt zeer mooi.

Vervolgens zyn wy geweest in den Botanischen tuin welke by de villa publica is. Wy vonden hem uitstekend net onderhouden; of hy zeer ryk is, kan ik niet beoordeelen. Met byzonder genoegen zag ik hier zoo vele bomen en planten in den vryen grond staan, die by ons niet anders dan in warme kassen bewaard worden, zoo als by voorbeeld de dadelboom. Het gebouw voor het onderwys is uitsteekend schoon; volgens het opschrift heeft het de prins Galatri in 1793 voor eigen rekening laten bouwen. De lessen worden gegeven gedurende de maanden mei, juni en juli; dit jaar waren er 130 studenten by tegenwoordig geweest. Alles is met regte bedden aangelegd en volgens het stelsel van Linnaeus gerangschikt. Eerst verleden jaar heeft men eene kas aangelegd, omdat sommige planten in den winter van de koude leden. Zy is zeer net, van boven en van boven met glas; men dekt ze als het nodig is met „tela incerata" (gewast linnen) en

Crimo &c. p 17. Ferrara 242.

verder niets; vuur wordt er niet in gestookt.

Wij hebben ook eene wandeling gemaakt op het terras dat men gemaakt heeft op de stads muren, in gelijke lijn met de wandeling der Marina; dit is eerst verleden jaar begonnen, en voldoet zeer, het gezigt is er allerliefst. Er is hier, zoo 't schijnt, veel geest voor verbetering en verfraaijing der stad; de publieke plaatsen zijn ook veelal opgemaakt; die waar wij woonden, Piazza della Marina, was van nieuws met zand belegd en rond om met boomen beplant; zoo dat zij het voorkomen eener wandeling had. Aan het terras staat een groot paleis van den Prins Butera, en een van den Conte Acato.

Aan de Marina en in de strada Toledo hebben wij nog eenigen tijd gereden en ons aan het schone uitzigt en aan de levendigheid verlustigd.

Zaturdag 14 augustus. Dezen morgen vroeg zijn wij gereden naar Morreale, eene kleine stad, op 4 mijlen afstand van Palermo, aan de helling der bergen gelegen. Eerst gaat men door de vallei waar veel landhuizen van Siciliaansche edelen zijn, vervolgens stijgt men langs een mooijen weg die met veel kunst gemaakt is, en waar men steeds verder en schoner uitzigt heeft. De stad Morrealese is niet bijzonder merkwaardig, maar de kerk is voor de geschiedenis der kunst zeer belang-

ryk. Zy is van de 12e eeuw en voor dien tyd zeer prachtig; er zyn twee regen zuilen met zonderbare capitelen versierd met blaemen, beesten, menschenhoofden enz.; de wanden zyn overal met mozaïk versierd, waarvan de gouden grond en de kleuren doorgaans nog zeer helder zyn; de beelden zyn styf, maar in de gelaatstrekken is hier en daar veel uitdrukking. Het stelt geschiedenissen uit den bybel voor. Aan het choor zyn de wanden van onderen met marmer versierd en is de grond met „opus Alexandrinum" belegd. De bronze deuren zyn ook met relief, historische stukken uit den bybel voorstellende, voorzien; die zyn onbegrypelyk styf en toonen hoe diep die kunst gevallen was. In de sacristie daarentegen zyn deuren met houten snywerk, dat zeer goed gewerkt is; dit moet ook veel jonger zyn. In de uitwendige versierselen van bouwkunde heeft men zonderling het steen met mozaik dooreengemengd; hetzelfde heb ik op meer plaatsen gezien. Twee der eerste koningen, Willem de kwade en Willem de Goede liggen hier begraven. Het geen in 1811 door brand aan deze kerk beschadigd is, wordt met veel kosten geheel op de oude wyze hersteld. Wy hoorden hier zoo als in zoo veel andere kerken het choor van Canonici hunne gezamelyke lectuur houden, die noch schoon noch stichtelyk is.

In het Benedictiner klooster by deze kerk is het beroemdste schildery van Novelli, die ook Morrealese genoemd wordt, naar deze Stad, waar hy in 1608 geboren is. Het stelt voor den Heiligen Benedictus, die zyne orders instelt,

men ziet er monnikken van elke order in hunne byzondere kleding, en ook drie ridders van de militaire ~~geestelyke~~ orders. Het zyn alle zeer schone koppen vol kracht en uitdrukking, en saam maken ze een goed geheel. Er is maar eene vrouw, op den voorgrond, maar die is ook zeer schoon. Men vindt in en om Palermo veel van dezen schilder, en buiten Sicilie byna niets. Het klooster is een groot en fraai gebouw, er zyn thans 22 monnikken; hunne cellen zyn kleine nette kamers; - aan het einde van het luchtige Corridor, heeft men, op een balcon, een ruim gezigt over de vallei en op de bergen. Wy zagen het dorpje Palco, en den weg die naar het Grieksche dorpje Piano de' Greci loopt.

Een Latynsch opschrift, omtrent de weldaden door den koning aan dit klooster bewezen, wil ik hier afschryven:

D. O. M.

Ferdinando tertio Borbonico, magnanimo, munifico, pio - Cassinates, quod has aedes praesentiae suae amplitudine decoraverit, eosque duobus maximis beneficiis eodem fere tempore cumulaverit, cum et solveret lege illa quae vetat tirones solemnia vota nuncupare priusquam annos viginti et unum explerint, et amplissimo tiarae insigni, quo canonici tantum templorum majorum perpetuam illustrium esse noscuntur cohonestaverit, - fausta omnia precantur. anno 1799 -

Op hun zestiende jaar kunnen nu de jongelingen de gelofte doen. De Paus had dit by een besluit toegestaan en de koning heeft het bevestigd; welk eene weldaad! Cassinates heeten deze monnikken, naar Monte Cassino niet ver van Napels, waar Benedictus het eerste

Cenni &c. p 16. Ferrara 242 Biscari 221.

Men wees ons beneden een gewelfde plaats (Portico) met eene fontein, versierd met mozaiks en van voren open; zij is van Normandische inrigting, zoo 't schijnt, en zeer aangenaam voor de koelte.

klooster gesticht heeft. Wij vonden een beschaafden en zeer beleefden monnik, die ons rondleide en onze vragen oploste. Bij gelegenheid van het opschrift omtrent de weldaden des konings, zeide hij ons, dat de koning daarentegen ook voordeel van het klooster genoot. De inkomsten bedragen namelijk 90 duizend ducaten; deze behoudt de koning, volgens een „breve" van den Paus, voor zich, alleen met den last, om voor het klooster en den Aartsbisschap 20 duizend uit te keeren.

Langs denzelfden weg reden wij terug, de oleander groeide hier in het wild, en de bloeijende aloe en de met vruchten beladene Indiaansche vijg evenzeer; dit is wanneer men uit Holland komt zoo vreemd, dat men zich in eene andere wereld verplaatst vindt. De menschen, de huizen, het gansche voorkomen der stad, alles herinnert mij dat ik ver van huis ben; mijne zucht om op te merken wordt aanhoudend geprikkeld, en het spijt mij, dat ik niet den ganschen indruk in mijn dagboek kan opteekenen en voor de herinnering bewaren.

Op onzen weg naar huis, zijn wij het <u>Palazzo della Zisa</u> wezen zien; het ligt buiten de stad, en is thans particulier eigendom. Het is door de Saraceensche vorsten gebouwd, en bewoond geweest. De vorm lijkt veel naar Cuba, maar 't is grooter; de uitwendige muren zijn nog gansch in orde; inwendig zijn nog trappen, omgangen en gewelven. Die wel van den eersten bouw zullen overgebleven zijn. Op het Terras dat boven over het gansche paleis gaat heeft men een ruim uitzigt over de vallei; maar men juist midden in staat; de bergen

Cenni l.c. p 8.

rondom, de Stad, de zee alles ziet men hier op het schoonste punt. Van den Monte Pellegrino tot de kaap Zaffarano is eene aanhoudende afwisseling van steyle, naakte, glooyende en wel bebouwde bergen; de wildste formen der rotsen worden vervangen door de lagchendste heuvels. De vallei is vol van wyngaarden, korenvelden, tuinen, en bosschen, overal met landhuizen en boerewoningen bezaaid; de Stad ziet men hier van naby, en daardoor vertonen zich de kerken en paleizen in hare volle pracht en grootheid; de haven met eenige schepen; en verder de oneindige zee. Dit alles vertoont zich te schoner onder den helderen doorschynenden hemel van Sicilie, en beschenen door het veel overvloediger zuidelyke licht. Met regt noemt men deze plaats als een der eerste voor het uitzigt.

Wy zyn de Università degli Studi wezen zien. Het gebouw is een klooster geweest, en deze koning heeft het zyne tegenwoordige bestemming gegeven; nog is men bezig het te volbouwen. Het was nu vacantie; de lessen duren acht maanden, en beginnen met november; van hunne inhoud heb ik niets kunnen vernemen: een Series lectionum heeft men my beloofd, maar niet gegeven; die wordt niet alle jaar gedrukt.

Er is een Museum van standbeelden, sedert korte opgerigt; het bevat nog niet veel; — belangryk voor de geschiedenis der kunst zyn de reliefs, verleden jaar door twee Engelschen in Selinuntum gevonden, en welke blykbaar van de oudste tyden, en vroeger dan de

Cenni de p 10 Ferrara 240.

ontwikkeling der beeldhouwkunde zyn. Even zoo is er
is er een museum van schilderyen, dat ook nog in de
geboorte is. Het bevat een aantal stukken, welke
een prins van Belmonte ten geschenk gegeven
heeft, waaronder zeer goede zyn. Onder de oude
stukken merkte ik eene Madonna van Bartolo
meo Camulio, op zwarten grond, met waterverw
geschilderd, in het jaar 1346; - naam en jaartal staan
er met gouden letters op. In het gelaat is reeds vry
veel uitdrukking, het overige is zeer styf.
De Bibliotheek is onbeduidend.

De Chiesa della Martorana, die wy bezigtigd heb-
ben is zeer oud, en niet ongelyk aan die welke wy reeds
gezien hebben; de sombere, enge bogen, en het ver-
sieren van alle wanden en gewelven met mozaïk,
schynen de heerschende smaak in de twaalfde
eeuw geweest te zyn. Er is een vrouwenklooster aan
deze kerk verbonden; wy zagen de nonnen zich en
dan van achter de tralien zich vertoonen; op veel
plaatsen werd gebiegt, niet in biegtstoelen zoo als
elders, dit denk ik is te warm: de priester op een
bank en de zondares (het waren alleen vrouwen)
lag geknield naast hem, een klein beschot met tra-
lien was alleen tusschen beide. Het was zonderling op-
te merken welken indruk de bekentenissen der biechtelin-
gen op de geestelyken maakte; de beweeglyke Itali-
aansche trekken deden dit byna altyd bemerken.
Men kon byna hooren wat er gesproken werd, en de

Cenni d. p 11.

Cenni d. p 12.

priesters redeneerden niet zelden met sterke gesten, en spraken meer dan ze luisterden. Zonderlinge instellingen!

De Chiesa di Santa Catterina, die wy vervolgens bezochten, is ook met een klooster daaraan. Deze kerk is zeer ryk met marmor versierd, men is er van getroffen, als men er inkomt, by nader onderzoek schynt zy wel wat overladen.

Chiesa della Olivella is ook mooi gebouwd, met schone marmeren zuilen. Het schildery van Paladino heb ik niet zeer bewonderd, het is zeer donker. Meer beviel my eene kleine Madonna met Jesus, Johannes en een Engel, van een onbekend schilder.

Chiesa di Santa Zita, waar eenige beroemde schilderyen zyn: de afneming van het kruis, zoo men zegt van Vincenzo Romano; hierop zyn de houdingen, en byna alle de mannen ellendig; in de gezigten der vrouwen is een lieve aandoenelyke uitdrukking. De stervende Magdalena van Morrealese, de uitdrukking in het gelaat dezer Heilige ook in dat van den bisschop is zeer goed, het geheel van het stuk is niet best.

Dezen namiddag zyn wy het landgoed van den koning, Favorite genaamd, op eenige mylen afstands van de stad wezen zien. Het ligt niet ver van den voet van Monte Pellegrino, zoo veel zuidwestelyk dat met te gelyk de vallei waarin Palermo ligt, en de andere, die zich westelyk van dezen berg naar de zee

En zyn rondom Palermo vele waterleidingen. Men bespeurt ze aan de zuilen die er op staan naar de kracht van het springen van het water.

De prys voor heen en weder was $4\frac{1}{2}$ ducaat de persoon (9 gulden)

Ferrara 217 Biscari 199.

uitstrekt, overziet, meer westelyk ziet men nog eens de zee tusschen de bergen door. Het huis is Chineesch en zeer net ingerigt; in een vertrek wees men ons, hoe, by de maaltyd, de schotels van onderen in eens op de tafel kwamen, dit was geestig uitgedacht. Het ge.. zicht op het terras boven het huis is zeer mooi; wy waren er op een gunstig ogenblik: de dalende zon verlichtte de bergen uitstekend schoon.

Denzelfden avond zyn wy met de stoomboot naar Trapani vertrokken. Er waren 225 menschen aan boord, waarvan 18 tot de equipage behoorden, alle de anderen passagiers die dit pleziertogtje mede maken wilden. Tegen elf uren voeren wy af; de nacht was zeer schoon, wy bleven altyd in het gezigt der kusten, die zich, in den maneschyn, zeer duidelyk vertoonden en in vereeniging met de donker blaauwe zee, en den helde.. ren sterrenhemel een verheven tooneel opleverden. Om te liggen of te slapen was byna geen mogelykheid, het geen de vaart wel wat vermoeyend maakte. Het ge.. zelschap was ook niet zeer onderhoudend. Het ge.. schreeuw der Italianen, en de koude laffe geestigheden van eenige Oostenryksche officieren in onze nabyheid konden ons niet vermaken. Ik was verwonderd, dat by deze laatste twee Engelsche jonge lieden waren; zy hadden de taal en den toon hunner kameraden zeer goed geleerd.

<u>Zondag 8 Augustus.</u> Om 7 uren zyn wy te Trapa ni aangekomen; de afstand is, zoo ik hoor, 60 Itali: aansche mylen. De stad ligt aan den westelyken uithoek

Ferrara 219. Biscari 211

van Sicilie, in eene zeer lage vlakte maar naby hooge bergen.
Het was naauwelyks eenige herberg, of iets dat daar naar geleek, te vinden; toen ons dit gelukt was en wy ons verkleed hadden, zyn wy in een koffyhuis gaan ontbyten, hebben eene wandeling door de stad gedaan, onzen Consul, die ook herwaards gekomen was, opgezocht, en vervolgens hebben wy ezels gehuurd om een verderen togt te doen. Op eenigen afstand van de stad is de kerk van Madonna di Trapani, een zeer heilig beeld dat hier bewaard wordt is het onderwerp van het feest, dat gedurende deze dagen, ter gedachtenis van Marias hemelvaart gevierd wordt. Wy bezochten deze kerk, waar vele vromen vergaderd waren; het beeld is, als alle dergelyke, eene opgeschikte pop. In de omgangen naast deze kerk is de kermis welke terzelfder gelegenheid gehouden wordt; men bezoekt de kerk en de kermis te gelyk, ook werd er, hoewel het zondag was, in al de kramen verkocht. De voorwerpen waren als gewoonlyk tot kleding, sieraad, huisraad enz: behoorende, en schenen meer voor het landvolk en de geringe standen, dan voor de meer gegoeden bestemd te zyn. Men kan hier zien van waar by ons de benaming van kermis (kerkmis), voor jaarmarkt, gekomen is.

Vervolgens beklommen wy den Monte San Giuliano, welke 3540 voet hoog is; – overal waar wy reden was hy kaal en dor, zelden zagen wy wat gras of ko..

Er zijn in Monte San Giuliano verscheiden mans- en twee vrouwen-kloosters.

nenland. De hitte was ons niet hinderlyk, maar wel de wind, want het begon byna te stormen. Toen wy eindelyk boven kwamen, waren wy niet weinig verwonderd van op zulk eene aanmerkelyke hoogte, zoo ver van alle steden en dorpen af, op zulk eene ontoegankelyke plaats, waar heen alleen een styl pad, zonder eenig huis tot rustpunt loopt, eene vry groote stad te vinden. In oude tyden was hier ook eene stad, Erix genaamd, welke in de geschiedenis bekend is, en waar byzonder Venus vereerd werd. Alleen de veiligheid dezer ligging kan de menschen bewogen hebben zich op zulk een akelig punt te vestigen; en het zal ook wel dezelfde veiligheid zyn welke de nieuwe bewoners daar gezocht hebben, toen zy in latere tyden het verwoeste en vermetigde Erix weder herbouwden; thans heet de stad Monte San Giuliano. Zy heeft een treurig voorkomen, geheel kaal zonder eenig geboomte, aan de zon en den ~~[illegible]~~ wind blootgesteld; de huizen zyn van ongelyke steenen gebouwd en zien er armlyk uit; wy merkten er slechts weinige op, die het voorkomen hadden van door welhebbende lieden bewoond te zyn. Het getal der inwoners beloopt 9000, daar toe worden toch ook wel gerekend, welke buiten de stad aan de helling van den berg wonen, want aan de oost- en zuidzyde is veel korenland, ook wyngaarden, en de landbouw is het eenig bestaan dezer plaats. Men heeft my verhaald dat de eerste familien in Trapani

van Monte San Giuliano afkomstig zyn; nu wo-
nen er maar zeer weinig edelen meer. Uit een
besluit van den Gonfaloniere dat in een winkel
aangeplakt was, zag ik, dat niet alleen voor het
brood, maar voor bijna alle eetwaren de prys
door de regering bepaald is. De buitengewone
ligging der plaats kan wellicht buitengewone ste-
delyke inrigtingen noodzakelyk maken; daarover
moet men niet ligtvaardig oordeelen. Twee
zeer slimme jongens boden zich dadelyk aan, om
ons de merkwaardigheden te wyzen. Zy brag-
ten ons op de hoogte, waar de beroemde tempel
van Venus moet gestaan hebben; men wyst nog
substructies die er van zyn overgebleven, ook een
grote put, die men Pozzo di Venere noemt. Nu
staat op die hoogte een kasteel, dat half tot rui-
ne geworden is, en waarvan het overschot voor ge-
vangenis dient; er waren er zes, die zeer bedeeldr;
deze zyn van Monte San Giuliano zelf en van Tra-
pani, doch voor geen grote misdaden; daarvoor
is eene andere gevangenis in Trapani. Het ge-
zigt op deze hoogte is zeer uitgestrekt; men
ziet een groot deel van het omliggende land, Tra-
pani met de kusten aan beide zyden; de drie
eilanden Levanzo, Favignano en Maretimo; wan-
neer de lucht volkomen helder is ziet men, zo
men zegt Maltha, wellicht ook de kust van
Africa; het was nu te nevelachtig om op zulke

verre afstanden te kunnen zien.

Deze uitstap heeft ons ruim vier uren bezig gehouden.

Wij hebben aan boord van de stoomboot middagmaal gehouden. Na 't eten zijn wij door de stad gaan wandelen; het was zeer levendig, vooral tegen den avond; toen wandelden vele dames, die goed gekleed waren, en veelal goede leest en gelaatstrekken hadden. De vrouwen van de volksklasse dragen allen een zwart kleed of doek, dat over het hoofd hangt en het gansche ligchaam, tot aan de voeten bedekt, alleen een gedeelte van het aangezigt vrij latende; dit zegt men is oostersch en van de Saracenen overgebleven; toch herinner ik mij dat men in Braband plagt dergelijke zwarte doeken (of mantels) te dragen die men falies noemde. In Palermo heb ik ze niet gezien. De elegantste vrouwen, die toch geen Fransche kleeding hadden, waren met een witten doek bedekt, en deze waren dan weinig verschillend van de Venetiaansche en andere die Fazzoletti over het hoofd dragen. De mannen van het volk hadden meest fluweele buizen, korte broeken, en op het hoofd witte slaapmutsen.

De stad is vrij regelmatig gebouwd, vooral is er eene hoofdstraat, die lijnregt is, en veel fraaije huizen heeft; alle straten zijn met groote lavasteenen zeer goed geplaveid. Er zijn, zoo men mij zeide 25000 inwoners, tamelijk veel gegoede adelijke familien; er is veel handel in zout, hetgeen random de stad van zeewater gemaakt wordt, enkeld door het in vierkante vyvers in den grond te

laten uitdampen; dit maakt de lucht niet ongezond. Overigens wordt hier veel in koralen gearbeid, men brengt die van hier naar Palermo.

Het feest der Madonna en de jaarmarkt duren vijf dagen, steeds is er afwisseling van vermaken en godsdienstplegtigheden, die hier gansch in een geweven zijn; gisteren had men met groote versierde wagens rondgereden; wij zagen er de misvormde figuren nog van staan; een vorige avond was er vuurwerk gemaakt, heden was de stad verlicht, en werd in de kerk welke in de hoofdstraat is een buitengewone Vesper gezongen; wij hebben er een gedeelte van gehoord. De muziek en 't gezang waren zeer goed en de kerk was uitstekend schoon verlicht en versierd: bijzonder wel voldeed de wijze waarop men een groot aantal waschlichten aan den zolder had opgehangen, en wier licht door het helder witte gewelf teruggekaatst scheen te zweven. Er waren veel menschen, de meesten gingen in en uit, om het mooije te zien en een oogenblik naar de muziek te luisteren. Als men er niet bij opgevoed is, heeft men moeite, zich voor te stellen dat dit voor godsdienstoefening doorgaat; en toch is het er welligt niet verder van af dan het aanhooren van mistisch-metaphysische verhandelingen, hetgeen men bij ons gewoonlijk daarvoor houdt; de parel schijnt voor de meesten onvindbaar te zijn, naauwelijks vat men de schelp.

Op andere plaatsen waren in de verlichting bijbelsche geschiedenissen voorgesteld, en overal had men zich

Een heer die naast my zat en wat met my praatte, vroeg ik of hier nu werkelyk alleen nobili waren; zeide my in het oor, „è vino con acato."

De rook sloeg ditmaal telkens naar beneden op het schip in de ~~tegen~~wind maar ons telkens de hitte van den schoorsteen tegen; beide waren zeer hinderlyk.

moeite gegeven om het feest mooi te maken. Er was veel levendigheid, en met belangstelling zag ik een Siciliaansch volksfeest. Wy zyn eenigen tyd geweest in het „Rendez-vous dei Nobile", waar wy de aanzienlyke heeren en dames vergaderd zagen; het ontbrak hier zoo min als elders aan kwasten; eenige die uitstaken als fatten en eleganten vermaakten ons door hunne bespottelykheid

Om half twaalf zyn wy weder met de stoomboot vertrokken.

Maandag 16 augustus. Het heeft dezen nacht zeer sterk gewaaid, de beweging van het schip maakte de meeste menschen zeeziek, het geen een afschuwelyk tooneel oplevernde; de talrykheid maakte dat men niet behoorlyk liggen konde, dat er niets te bekomen was; er waren vele die niet zeer beschaafd waren, hierby kwam de onreinheid der Italianen; ook de Oostenrykers die wy in onze nabyheid hadden, waren zeer onaangenaam. My heeft de zeeziekheid byna niet gehinderd, ook heb ik nog al wat geslapen; toch was ik zeer tevrede toen wy dezen morgen om negen uren weder te Palermo aankwamen. Wy hebben ons dadelyk door een bad verkwikt, en na vervolgens ontbeten te hebben zyn wy nog wat wezen rondzyen.

Er is eene kerk, San Mercurio genaamd, welke men zegt dat eene Moskee geweest is; wy zyn er tweemaal naar geweest om ze inwendig te zien; de man die de sleutels had was altyd afwezig; uitwendig ziet men kleine

ne koepels en torentjes, wirkelyk zeer gelyk aan de afbeeldingen die ik van Moskeel gezien heb.
Een ander overblyfsel, zoo men meent, van de Saracenen, zyn hunne begraafplaatsen, Catacombes, by de Porta d'Ossuna; die zyn wy wezen zien. Het zyn gangen en grotten van steengroeven, waarin men de plaatsen ziet waar in de lyken begraven zyn geweest, hieren daar liggen ook nog doodsbeenderen. De plaatsing der doden vond ik niet ongelyk van die in de Christelyke catacombes: zy waren langs de wanden boven elkander ingemetseld en ook in kleine vertrekken met boogsgewyze gewelven naast elkander op den grond geplaatst.
De deuren van de porta dei Greci zyn, zoo men wil, in 1556 door den onderkoning Vega, uit eene verovering de barbaryske stad hermaards gebragt. Wy zyn die poort meermalen gepasseerd; de deuren zyn van hout en met yzeren repen beslagen.
Oostelyk buiten de stad is het Campo Santo (begraafplaats) daarby staat een kerkje, Santo Spirito genaamd; dit is historisch merkwaardig: de klok van dat kerkje heeft in 1282 het eerste de vesper geluid, en daardoor het teken gegeven tot den moord van de Franschen.
By gelegenheid, dat wy naby de Catacombes der Saracenen moesten wachten, zagen wy het inwendige der geringe woningen. Deze bestonden uit eene vierkante kamer, waarin een fornuis was om te koken, de deur diende te gelyk voor vengster; de hui

was een bed, een tafel eenige stoelen, en eenige potten en pannen. De behoeften in dit land zijn zeer weinige. De huur van zulk eene kamer is zes carlinen in de maand.

Dezen namiddag zijn wij in een ander Teatro diurno, tegenover de Orto botanico, geweest. De inrigting was de-zelfde als in het eerste. Men speelde grappen, welke daarop uitkwamen dat steeds de gek, die meende anderen te bedriegen, zelf bedrogen werd. Er was wel geest in en vooral veel levendigheid en uitdrukking van gelaat en gebaarden by den buffo. Na de komedie werd er op de koord gedanst.

Onzen dag hebben wij besloten met langs de Marina en door de Strada Toledo te ryden. Ik heb reeds opgeteekend, dat wij de twee hoofdstraten van Palermo zeer bewonderden; dit is niet afgenomen door ze meer te zien: in veel opzigten stel ik ze zelfs boven de Toledo in Napels. De levendigheid is weinig minder maar het gedrang is niet zoo groot; de Toledo in Napels is wat breeder maar niet zoo lang en niet zoo regt; de huizen in Palermo zijn eenigsins anders en minder hoog: beneden zijn doorgaans winkels; dan eene zeer lage tusschenverdieping (entresol) waar geringe burgers wonen; daarop volgt eene betere verdieping, maar de beste is doorgaans de vierde, waarop nog een, zelden twee andere volgen. Eenige paleizen steken boven de andere in fraaye bouworde uit, maar niet vele. Overal zijn langs de huizen trottoirs omtrent een half voet boven de straat; deze zijn bijna altijd door de bewoners der benedenhuizen ingenomen; men ziet er werkplaatsen van allerhande am-

Boven aan de huizen zyn dikwyls omgangen die geheel met yzeren tralies ingesloten zyn, deze tralies zyn rond omgebogen zo dat men op de straat zien kan; dit staat zonderling maar niet mooi. Andere tralies verraden vrouwekloosters welker getal zeer groot is.

ook vele werkelose menschen zitten, en de voetgangers gaan in de straat zelve; dit geeft eene levendigheid die zeer aardig is om te zien. In Napels zijn geen trottoirs, en daardoor worden de op straat zittende menschen aanhoudend gestoord; hier is het als het ware de bevolking die op de straat leeft en regelmatig hare werkzaamheden waarneemt. De winkels zijn zeer net en sierlijk; zij zijn aan de straat geheel open, zonder vensters, en zoo zijn nagenoeg alle benedenhuizen; meestal staat in 't midden dezer opening eene kolom, om den gevel te ondersteunen. Het is een zonderling en voor den vreemdeling verrassend gezigt eene geheele straat met al die opene huizen te zien, vooral des avonds wanneer ze allen verlicht zijn. Dit is hier veel meer nog dan in Napels. Een groot aantal dezer benedenhuizen zijn koffij- en ijshuizen, en die zijn ook veel netter dan in Napels: men ziet op al de marmeren tafeltjes in de koffijhuizen de kopjes gerangschikt met koperen stolpen daarover om ze voor 't stof en de vliegen te beschermen, en een groten koperen trekkepot daarbij waaruit elk zich naar welgevallen bedient. Indien wij uit onze korte ondervinding mogten oordeelen, zouden wij zeggen dat men in de koffijhuizen en winkels veel beschaafder en beleefder is dan te Napels. Overal zijn hier balkons voor de vensters, ook die zijn niet zoo goed gebouwd als in Napels; zij steunen doorgaans op ijzeren staven,

De verkopers van bloemen hebben hier eene zon-
derlinge wyze van hunne waar uit te stellen;
zy steken namelyk al de bloemen in een groo-
ten stok met gaatjes, en dragen dien door de
straten of staan hier en daar op de hoeken van
dezelve. Men kiest zich in het rytuig zitten-
de van den stok uit welke bloemen men ver-
langt; thans waren het meest tuberozen, en
de straten waren er van geparfumeërd.
Men ziet in de stad en voorsteden vele fonteinen; niet
ver van het Theater San Carlino, is er een zeer groote,
met beelden versierd, maar niet in den besten smaak
De Acquajalos, verkopers van frisch water zyn hier
als in Napels; hunne kraampjes zyn nog netter
en meer versierd.

die schuins in den muur zyn vastgemaakt, hetgeen niet zeer goed staat. Tegen den avond komen de bewo=nors van elke verdieping, die niet uitgaan, lucht en koelte op deze balkons zoeken, en dit maakt ook het gezigt van de straten levendig. Iets wat my zeer verwondert, is, dat men hier geene platte da=ken heeft, of altans zeer weinig, en waar ze vlak zyn nog byna nooit terrassen (lastricos); nergens dunkt my zouden ze aangenamer zyn, de lucht en het gezigt op de omliggende bergen zouden ze alleraangenaamst maken. Er is waarschynlyk eene rede voor; maar die heb ik niet vernomen. Daar de stad in de vallei en eigentlyk niet aan het water gebouwd is, maar oorspronkelyk door muren en poorten daarvan afgescheiden en ook ingesloten was, geniet men de schone ligging niet, zoo lang men niet uit de stad of op het terras tegenover de Marina komt. Hierin staat Palermo zeer achter by Napels, dat aan de helling der bergen in een groot, onregelmatig half-rond, langs het water gebouwd is; zoo dat men in vele huizen en straten van de schone ligging en uitzigten geniet.

De bevolking van Palermo met de voorsteden wordt thans op 200 duizend inwoners gerekend. De tyd was te kort, om van het volk de levenswys, het ka=rakter, de regering enz: berigten in te winnen. De in=druk die het uiterlyk voorkomen der mannen op

my maakte was aangenamer dan in Napels, er was niet zoo veel geschreeuw, de stemmen waren niet zoo onaangenaam, ook de Siciliaansche uitspraak beviel my beter; de vrouwen waren veel mooijer. Men zegt, dat er meer beschaving is, dat er meer gelezen wordt; de boekverkopers waren ook beter voorzien. Er is zoo men zegt veel vryheidszin in Sicilie, meer nationaal gevoel; meer gastvryheid en meer nyverheid. De regering is wel hoofdzakelyk dezelfde, toch hebben de Sicilianen eenige voorregten, zy betalen minder belasting, hebben geen regie van tabak enz: hunne inkomende regten zyn minder hoog; boeken betalen hier niets, en in Napels 3 carlini het deel. Overigens moeten er schrikkelyke misbruiken plaats hebben, zoodat dat het regt volkomen veil is. De tegenwoordige onderkoning, Marchese Ugo, wordt zeer geroemd; hy is begonnen met eenige regterlyke ambtenaren af te zetten; de aanwending van zulk een middel bewyst de grootheid en onherstelbaarheid van het kwaad. Er zyn byna geen wegen in Sicilie en ook geen gemeenschap tusschen de onderscheidene plaatsen; de nyverheid is daardoor gansch belemmerd; en zelf de openbare mening schynt geheel afgescheiden te blyven; elke stad en elke streek heeft zyn eigene party en eigene aanhangers. Men is aan Palermo of Catania of eenige andere plaats gehecht, maar niet aan Sicilie.

De uren telt men op de gewone Italiaansche manier; de wyze die in het overig Europa in gebruik is, name„lyk om van middag te beginnen, noemt men in Rome en in Napels, „ore di Francia;" in Palermo, „ore di Spa„gna."

Cenni 2. p 18. Ferrara 247.

By de laatste bewegingen moet zich dit zeer geopenbaard hebben: overal was opstand, maar elk afzonderlyk zonder gelyke strekking en zonder eenheid; als men er van spreekt hoor ik hier zeggen La Rebellione, in Napels zegt men La Revoluzione.

Ik heb reeds gezegd, dat er veel smaak voor plaatselyke verbetering schynt te zyn; de omstandigheid, dat het Hof zoo lang hier gewoond is mag wel daartoe bygedragen hebben, en verder heeft de vicekoning veel invloed daarop.

Men rekend het geld eenigzins anders dan in Napels de Grani noemt men Bajocchi, en halve (Napolitaansche) grani noemt men Grani; - in 't groot rekent men by Oncen (oncie) welke drie ducaten of twee en een halve scudo bedragen. Een Carlino noemt men Tari.

Men noemt in Palermo alle smeden Zingari, waarschynlyk, omdat de eerste Zigeuners geweest zyn.

<u>Dingsdag 17 augustus.</u> Om nog zoo veel mogelyk van dit schone land te zien, zyn wy dezen morgen om vier uren gereden naar San Martino, een klooster gelegen in eene vallei, zeven mylen oostelyk van Palermo. De weg liep zeer steil tegen de bergen op; wy passeerden het dorp Rocca di Falco, dat schilderachtig aan de helling en tegen de rotsen aan gelegen is. Den weg dien wy naar Morreale gereden waren, lieten wy links liggen. Het was een schone morgen, by het

opgaan der zon lag er op de zee een laag van wolken, doch die werden spoedig door de zon opgegeten, zoo als men het hier noemt; zy scheenen eerst bergen te zyn, weldra werden ze een doorschynend vlies en eindelyk verdwenen ze gansch; - nu kwam op de gansche streek, waar kale rotsen en het welige groen zoo schoon afwisselen, eene heerlyke verlichting.
De vallei is eenzaam en genoeglyk, er staan byna geen andere gebouwen dan het prachtige klooster. Er zyn twintig Padri, die zyn allen van adel en leven zeer op hun gemak; twintig Fratelli, die niet van adel zyn nemen den kerkdienst waar; wy vonden nog alles in slaap; toch werd in de kerk de mis gelezen, maar van byna niemand aangehoord. Er is in deze kerk een schildery van Morrealese, S Benedictus die zyne order instelt, het is niet zonder waarde maar veel minder toch dan dat van ten Morreale zelf. Het klooster is inwendig zeer mooi, de corridors en zalen voor verschillend gebruik zyn goed ingerigt. Het Museum bevat van alles wat en niets meldenswaard; de bibliotheek staat in een mooye zaal die wy maar door de tralies zagen, omdat men den Pater die den sleutel had niet in zyn morgenslaap mogt storen. Het dal en de weg zyn het belangrykste van deezen uitstap. Wy zagen de boeren bezig met

Nergens heb ik zulk een goeden, vluggen en onderrigten loonbedienende gevonden als Nicolo d'Angelo in Palermo; hij is Griek, van het eiland Corfu.

Ik had ditmaal een der kamertjes op het dak, waarin men zeer goed liggen kan.

bladen van de aloe-planten af te hakken; men zeide ons dat hiervan vlas bereid wordt, Zappara genaamd. Dit wordt, zoo wy vernamen, niet in Sicilie verarbeid maar naar America uitgevoerd; ook konden wy niets van Zappara gemaakt bekomen. Evenmin hebben wy vergeefs getracht iets te bekomen van de zyde van een visch, pinna marina, gemaakt; men plagt die zyde hier te bewerken, doch doet het niet meer.

Wy kwamen juist nog tydig thuis, om te ontbyten en tegen elf uren op de stoomboot te zijn, ten einde de terugreis naar Napels te ondernemen. Er waren dit maal zeer weinig passagiers, en geen met welke ik eenige kennis gemaakt heb. De wind was zeer sterk en volkomen tegen, zoo dat er geen zeylen konden aangewend worden, en het schip alle de bewegingen van de zeer hooge zee volgde. Er was geen mogelykheid een tafel aan te rigten; met het bord in de hand moest men elk wat eten teergshen banken, en alles wat op het schip was, moest worden vastgebonden. De meeste passagiers werden ziek; tot myne verwondering hinderde het my niets.

Woensdag 18 augustus. Gedurende den nacht is de wind nog zeer sterk geweest en steeds tegen. Stoomvaarting gaat dan niet te min in dezelfde rigting, en dit is een der wonderen van de werktuigkunde; maar de gang wordt er door vertraagd; gisteren gingen wy slechts drie of vier Engelsche mylen

in het uur, naderhand wat meer en, na dat de wind wat is gaan leggen zes en euen dan zes. De lucht was beneveld, zoo dat wy Ischia en Capri eerst zagen toen wy op weinig uren afstands waren; somtyds ziet men ze op eene verwijdering van meer dan tien uren. Den Mont Angelo, ziet men, by helder weder, op 55 mylen (Italiaansche) afstands. Wy waren dit maal veel nader by Ischia en ver= der van Capri dan de eerste reis. Het gezigt op de eilanden, de kusten, en eindelyk op de Stad was heerlyk, het licht viel er zeer schoon op. Nergens welligt vindt men een geheel dat zoo verrukkelyk is. Vedi Napoli e poi mori. – Om 4 uren wier= pen wy het anker, doch uit willekeur der beambten van de dogana moesten wy tot zes uren aan boord blyven, eer zy goedvonden ons goed te on= derzoeken. Zulke kwellingen zyn schandelyk. De afstand van Palermo tot Napels wordt be= rekend op 165 Italiaansche, of 207 Engelsche mylen.

Ik heb myn intrek genomen in de Albergo d'Europa, Largo di Castello. Met den heer Bo= neel heb ik in de Villa di Napoli gegeten, ver= volgens hebben wy wat rondgereden. – Tydig ben ik naar bed gegaan.

Donderdag 19 augustus. Het grootste deel van den morgen heb ik besteed, om op te schryven; myn uitstap naar Sicilie was my te belangryk, om er

Zie 25 aug.

Men betaalt voor intree één graan.

geen aanteekening van te houden. Ik heb weder zeebad gebruikt. In de Villa di Napoli heb ik alleen gegeten; in het koffyhuis geweest; gewandeld op den Molo; - thuis wat geschreven; - in het theater San Carlo geweest; het was prachtig verlicht, zoo ik meen ter eere van den Kroonprins wiens naamdag het was. Men gaf Gismonda, eene opera, waaraan ik weinig schoons vond, en Anacreonte tra le Grazie een ballet, waarvan de decoratien zeer fraai, het dansen zeer alledaagsch was. De hitte was voor my byna onuitstaanlyk; anders was het een treffend schoon gezigt dit groote theater met veel waskaarsen verlicht te zien; alle loges vol zeer wel gekleede vrouwen.

<u>Vrydag 20 augustus</u>, en <u>Zaturdag 21 augustus</u>.

Deze twee dagen heb ik byna enkelyk besteed om op te schryven, dewyl ik met myn Dagboek niet gaarne ten achtere wilde komen. Het baden, kleine wandelingen doen, eten in de Villa di Napoli; het bezoeken van Coralen- en prentewinkels zyn niet belangryk genoeg om er veel van op te teekenen. Daar ik alle de theaters, ook die van het volk wel zien, ben ik heden geweest in het eerste dezer kleine, als men naar den Molo gaat; en heb daar het leven van Karel XII koning van Zweden zien vertonen; met de Italiaansche vlugheid en woordenrykheid werd alles uitgelegd.

Zie 28 maart.

Zondag 22 augustus. Heden heb ik nog veel thuis geschreven. Met den heer Boneel heb ik in de Villa di Napoli gegeten, en tegen den avond gereden en gewandeld. Ik heb vergeefs uitgezien om eene preek van een Cappuciner op de straat by te wonen. Die preken hebben somtyds plaats op het Largo di Castello, waar ik thans woon, of aan den Molo grande, altyd in het midden van grote levendigheid en drukte; toch schynt het niet zeer dikwyls te geschieden, want ik ben reeds meermalen op de uren die men my gezegd had, gaan zien en heb het niet getroffen.

De menigte menschen aan Santa Lucia en in de Villa Reale was ontzachelyk groot; allen dringen zich om daar eenige uren op en neder te gaan; even zoo is de ry van wagens onafzienbaar, deze moeten om geen verwarring te weeg te brengen, regelmatig achter elkander blyven en doorgaan stappen. Hoewel men des morgens de villa reale en ook de Chiaja daar naast begiet, is toch het stof geweldig sterk. Als men dit opmerkt, vraagt men zich, welk genoegen het zyn kan, om elken zondag dezen zelfden weg te voet of in wagens te komen maken. In der daad is dit vermaak zeer eenzelvig en zeer beperkt. De aanzienlyken ryden daarenboven ook in de week byna elken avond de Chiaja op en neder; zelden gaan zy verder de Mergellina voorby, naar den Nieuwen weg, die over de hoogte van Posilipo gemaakt wordt,

en van waar het uitzigt zeer mooi is terwijl men aan de Chiaja geheel geen uitzigt heeft. In andere groote steden, vooral in Parijs is zulk eene groote verscheidenheid van vermaken voor alle standen, hier is het altijd hetzelfde. Het klimaat, maar ook de zeer bekrompene opvoeding, beschouw ik als oorzaken daarvan. Dezen avond door de stad gaande merkten wij nog op, wat mij zoo dikwyls reeds getroffen heeft, dat de geringe standen zich volkomen schynen te vergenoegen met rust te genieten: overal ziet men ze in en voor hunne huizen zitten, zelfs weinig spreken, en zoo het uitzijn alleen het „dolce far niente" genietende. Dronken ziet men nergens; dit is geen volksvermaak dan bij zeer buitengewone feesten, zoo als dat van Madonna di Piè di Grotta, den 8en September, wanneer gansch Napels en de omstreken in uitgelaten vrolykheid dansen. In eenige herbergen, „Trattorie" houdt men zondags vriendschappelyke maaltyden; die zyn in Napels of aan Posilipo op zeer kleinen afstand; verder af op het land te gaan eten of den dag daarbrengen is geen gebruik. Aan Santa Lucia waren veel van die maaltyden, en ik heb gelegenheid gehad die te zien; zy begonnen Omstreeks na middernacht en duurden tot na het opgaan der zon; men zat op straat en was

altyd bedrinkelyk, maar toch matig; vooral in zyn gaat men zich zelden te buiten, zelfs in de lage klassen is het de grootste schande dronken te zyn. Iemand in dien staat op de straten te zien, is eene zeer buitengewone vertooning; en bynaaltyd hoort men er dan by zeggen „deze esser un Tedesco". Het Theater is voor de ryken eene dagelyksche toevlugt om den avond door te brengen, en toch is het er doorgaans zeer heet; maar allen zitten zich te waaijen, ook de heeren, klagen over de hitte, en blyven toch, omdat zy niets beters weten te doen. Men gaat naar buiten in Mei en in September; de heete maanden van de zomer brengt men in de stad door, vooral omdat men daar betere verfrisschingen van ys, van baden enz. heeft. Vreemdelingen, die lang in Napels gewoond hebben, kennen deze gewoonte goed. De groote gezelschappen heb ik niet bygewoond; myn reisgenoot is er veel in geweest, en het geen hy er my van zegt, doet my niet zeer dat gemis betreuren; de netigheid van den omgang moet die van andere groote steden nog ver te boven gaan. Nooit spreekt men van politiek; nooit van den toestand van het land, of de maatregelen der regering; niemand leest, of

zoo iemand leest, spreekt hij er nooit over; een wetenschappelijk gesprek wordt nooit, zelfs onder heeren, gevoerd. Men houdt zich met het weder, de theaters en eenige kleine gebeurtenissen in familien, eenige satyres en wat kwaadsprekerij, speelt kaart, en dit is alles. Wanneer men zich beschaafde, het genot van studie en literatuur kende, de schoonheden der natuur in haren overvloed, in hare oneindige afwisseling wist te genieten, hoe genoegelijk konde men hier leven; doch het is ook felices nimium, ~~sua~~ si bona norint. —

<u>Maandag 23 augustus</u>. Heden ben ik de <u>Albergo reale de' Poveri</u> wezen zien. Het gebouw is ontzachelijk groot en treft elk die in Napels aankomt, want het is het eerste wat men van deze stad ziet. Er zijn arme jongens die men opvoedt, arme mannen die men laat werken, en aan de andere zijde arme meisjes die men opvoedt; de arme vrouwen, die men laat werken, ben zijn niet hier maar, zoo men mij zeide, in een ander gesticht ~~te~~ in het Borgo d' oreto.

Men wees mij aan de zijde der mannen, de slaapzalen, eetzalen, ook de kerk, die alle zeer zindelijk en goed ingeregt waren. Alle de kinderen slapen afzonderlijk. De ambtenaren zijn alle gewezene militairen, die juist niet de beste handeling hebben. Elke sergeant major heeft 150 tot 200 kinderen onder zich. Hun gansche getal, zeide men mij, be-

loopt ruim 800. Zy hebben allen gelyke kleeding van grys linnen, en een dikke militaire muts van laken, die zy altyd ophouden. Men zeide my dat, uit hoofde der vochtigheid van het gebouw, deze wyze van het hoofd te bedekken nuttig was; dit is my toch zeer wonderlyk. Het kleinder getal zyn volstrekt armen, deze worden op kosten der regering onderhouden; vele zyn door de ouders of naastbestaanden, tegen eene jaarlyksche betaling, hier ter opvoeding besteed. Dit heeft dikwyls invloed op hetgeen zy leeren. men onderwyst hen namelyk in hetgeen hunne familie begeert.

Het onderwys heeft van tyd tot tyd veranderingen ondergaan; en zoo my verscheiden meesters gezegd hebben is er nog altyd weinig harmonie in de onderscheidene onderwerpen, die geleerd worden. Voorleden jaar onderwees men nog Latyn, en wel voor het Italiaansch; vroeger werden ook philosophie en rhetorica geleerd; dit is nu alles afgeschaft. Er is by de reglementen niets daaromtrent bepaald; het is geheel aan den oprigter, <u>Cavaliere Lancis</u>, overgelaten, die niet zeer vast in zyn stelsel schynt te zyn. Thans leeren de kinderen de beginselen van lezen en schryven in eene zoogenaamde Lancasterschool; deze bestaat reeds omtrent tien jaren; er waren 400 kinderen. Met de vele Lancasterscholen, die ik elders gezien heb had deze

In al de scholen werd de plaat gebruikt.

weinig gelykheid, er was weinig orde; de kinderen waren het grootste gedeelte ledig, schreeuwde en stoeiden, werden aanhoudend door onde sol- daten bestraft, onder anderen met het geven van plakken. Er stonden wel hier en daar kin- deren met zyde lintten om, dit waren de Mo- nitoren; doch ik merkte geheel niet, dat zy den invloed hadden welke ze in de Engelsche scholen hebben. Die militaire naauwkeurigheid en gelyk- tydigheid in alles wat de kinderen doen, ontbrak hier geheel. De meesters gingen niet, zoo als in de Lancasterscholen rond en ondervragen met een opslag van't oog het werk van eene gan- sche klasse; maar zy zaten bores aan de kant; en riepen volgens lysten die kinderen een voor een by zich ondervraagden langzaam wat zy gemaakt hadden, en lieten terwyl de andere werkeloos. Met een woord deze school kwam my zeer middelmatig voor, en geheel niet Lancasterisch. Het wintlicht onderwys is in geene der andere scholen ingevoerd. Ik vond in deze al- tyd een klein getal en doorgaans een geestelyke aan het hoofd. Op groote zalen stonden de opschriften Umanità Superiore, Umanità inferiore". enz. De meesters gaven zich, zoo my voorkwam veel moeite, om hunne leerlingen te onderwyzen, en in de- ze hoogere klassen was ook meer orde en naauwkeurig- heid. Men was tegen my zeer beleefd, een der meesters

heeft my het leerboek, Il Galateo, ten geschenk ge-
geven. Verscheiden zalen zyn voor het onderwys in
de muziek bestemd; hier in worden byna alle kinde-
ren onderrigt, en, zoo ik hoor, zeer goed. Even zoo
kwam my voor dat de teekenschool zeer goed
was; er waren een groot aantal leerlingen. Ein-
delyk ben ik ook geweest in de dansschool. Hierin
worden alleen onderwezen kinderen, welke een goe-
den aanleg tot het dansen hebben, en die zich aan
het tooneel wyden. Ik zag er omtrent 30; sommige
van welke reeds op de Opera hunne rollen vervuld
hebben. Er is in het gebouw een klein theater, dat
voor de oefening dezer kinderen bestemd is.
Velen zullen het zeer vreemd vinden, dat men de
kinderen in zulk een gesticht voor dansers opleidt;
het is toch niet zoo onbehoorlyk, dat de Koning
de kinderen, wier opvoeding de regering bekostigt,
laat opleiden voor het tooneel waarvan de kosten
evenzeer door de regering gedragen worden. Ve-
le dezer kwekelingen vallen, zegt men, goed uit.
Twee maal 's weeks ontvangen de kinderen $2\frac{1}{2}$ ons
gekookt vleesch; overigens „pasto" (meelspys) boo-
nen, maccaroni, brood, ook wat wyn. Men zegt gewoon-
lyk, dat ze niet genoeg eten bekomen; of deze klagt
gegrond is, kan men by een bezoek van het huis
niet beoordeelen. Het heeft my getroffen, dat de
kinderen byna allen zulk een bleek, zwakkelyk

voorkomen hadden. Men heeft het my toegestemd, toen ik er de opmerking van maakte. Ik zag er veranderen met opgerichtens.

In de bovenvertrekken zyn de arme mannen, welke men laat arbeiden. Deze zyn gedeeltelyk vrywillige gedeeltelyk wegens bedelary genood zaakte; zy zyn ook sommige, om aan de kinderen het werk te leren. Er zyn er daar gaans ongeveer 500. Ik vond schoenmakers, kleermakers en wevers, geen andere. Er plagten ook boekdrukkers te zyn, doch die zyn er niet meer.

De doofstomme kinderen worden hier ook onderwezen; doch men zeide my, dat ik er niets van zien konde, omdat het nu geen schooltyd was. Hun getal is omtrent 20. Voor blinden is een afzonderlyk gesticht.

Het moeite verkreeg ik de gelegenheid, om ook het lokaal der vrouwelyke kwekelingen te zien; het is links als men inkomt. De zalen waren even eens ruim en zindelyk. 26 geestelyke-vrouwen hebben hier het opzigt; het getal der meisjes beloopt 6 tot 700. Zy hebben geen gelyke kleding, maar maken hare eigene kleederen van verschillende form en stof; ik vond, dat zy er zeer net uitzagen, ook gezonder dan de jongens. Zy leren hier alleen spinnen, op de gewone wyze, zonder spinnewiel, borduren en muziek; ik vond de meesten bezig met

Ik heb reeds boven gezegd, dat arme vrou„
wen hier niet zyn.

een soort van grove zyde, die men Calina noemde, te spinnen. Lezen, schryven of rekenen leerde meisjes niet. Dit heb ik aan drie verschillende beambten gevraagd, eer ik het gelooven konde. Men meent, voor vrouwen zy het meer nadeelig dan voordelig zulks te kennen. De woorden die zy voor de muziek moeten kennen leeren ze vanbuiten.

Ik behoef hier niet by te voegen, dat het gesticht in 't algemeen my zeer tegengevallen is. Het vertoont zoo veel, en is als gebouw zoo kostbaar en van zoo grooten omvang, het prykt met het opschrift van Regium totius regni pauperum hospitium; – en toch is het in evenredigheid voor een klein getal armen bestemd die er zeer middelmatig, de meisjes ellendig opgeleid worden. Ook is in Napels de armoede en het bedelen voorwaar niet weggenomen, overal wordt men lastig gevallen, des avonds dikwyls door het alternatif van de vraag om aalmoezen, en het aanbod van „una bella ragazza"; de overgang van stem en toon, in hetzelfde oogenblik, is alsdan zeer belachelyk. Menigvuldig wordt men ook door schynbaar beschaafde lieden van goeden stand aangesproken, met de treurigste uitdrukking van armoede; het moet geheel niet zeldzaam zyn, dat lieden van rang en fortuin op een

Vase 105.

in armoede zyn gestort door de laatste omwentelingen. Het getal der armen, zegt men, neemt op eene schrikbarende wyze toe. Hiertegen is de Albergo de' poveri geene voldoende hulpmiddel, naauwelyks eene vermindering van het kwaad.

De Orto botanico, welke ik vervolgens bezocht heb, is een lieve tuin met belommerde wandelpaden. De eigentlyke planten, die voor de wetenschap gekweekt worden, staan tusschen hagen in grote vakken, op regte bedden. De namen zyn er by geschreven. Er zyn twee kassen voor de planten uit nog warmer landen dan Napels. Deze tuin is naast de Albergo de' poveri en is nog niet vele jaren voleindigd.

Ik ben de Catacombes, die ook in deze buurt zyn, wezen zien. Men gaat er in by de kerk genaamd San Gennaro de' Poveri. Hier is een groot Ospizio, waarin ruim 400 arme mannen en 200 arme vrouwen onderhouden worden. Bovendien zyn er 120 nonnen, die arme meisjes eenig onderrigt geven. De Catacombes zyn, even als elders, gangen van Steengroeven, welke men naderhand heeft gebruikt voor begrafenissen, en, zoo men zegt ook voor schuilplaats, om niet wegens den Christelyken Godsdienst vervolgd te worden. Er zyn eenige grotere vertrek-

ken, ook kapellen, waarin men nog resten van metzelwerk en van a fresco schilderwerk ziet. Byzonder is het, dat er twee verdiepingen van catacombes boven een zyn; – dit maakt, by den ingang vooral, de uitwerking schilderachtig. De oude mannen, die den vreemdeling hier rondleiden, spraken van de gantsche inrigting dezer gewelven, als of zy er met de vervolgde christenen lang hadden huisgehouden.

Ik heb thans veel geschreven, en heb nog een zeebad genomen.

Tegen den avond heb ik gewandeld op den Molo. De Vesuvius door de ondergaande zon beschenen, de kusten van Massa en Sorrento, zyn my altyd nieuw, altyd heerlyk om dan te zien. Op den Molo is 's avonds de toevloed van menschen zeer groot, vooral toch van de geringe en zeer geringe standen. Velen zitten zwijgend het schoone klimaat en uitzigt te genieten, en genieten onnadenkend een geluk, daar zy zich zelf naauwelyks van bewust zyn. Anderen luisteren met de grootste aandacht naar het opzeggen of half zingen van de lotgevallen van Rinaldo. Ik heb dikwyls dit mede eens aangehoord. Het is meestal hetzelfde als in Tasso voorkomt, doch wat verbasterd en verdorven, zoo als men zich voorstelt, verbeterd. De wijs van

reciteren is zeer slecht, veel te levendig, zonder we-
zenlyke uitdrukking. Het zyn ook zeer arme men-
schen, die dit bedryf waarnemen. Men ziet ook
verkopers van watermeloenen, en acquajoli, en
koekverkopers; verder goochelaars, muzikanten
eindelyk allerhande soort van rondzwervende
menschen. Het is een levendig tooneel, zoo als men
wellígt nergens elders aantreft.

In het Teatro nuovo heb ik zien spelen de ope-
ra „ser Marcantonio". Ik vond het zingen
niet kwaad, maar meer nog onderhield my de
buffo Casacelli, welke in zyn vak volmaakt is.
Het stuk stelt een oud ongetrouwd man voor, die
door een meisje om den tuin geleid wordt, zoo
dat hy ten slotte veel geld geeft om zich van eene
trouwbelofte vry te maken.

Dingsdag 24 augustus. Het heeft 's nachts gere-
gend; hierdoor is het weder veel verkoeld, en
meer nog het water van de zee; zoo dat men geen
zeebaden meer gebruiken kan. Men zegt my, dat
dit waarschynlyk nu voor het gansche jaar voor-
by is; want men houdt het voor ongezond, die
baden te gebruiken, wanneer de thermometer
lager dan 23 tot 24 graden van Réaumur staat.
Met den heer Boreel ben ik koralen en platen we-
zen zien en koopen. De koralen zyn, zoo men zegt,
hier beter en goedkoper dan elders. Platen vindt

nen byna niet die goed zyn. Hoewel het land zoo uitsteekend schilderachtig is, zyn er geen Napolitanen die er gezigten van maken, zoo als in Zwitserland, waar het een tak van nyverheid oplevert. Enkelde vreemdelingen komen in Napels handel in die kleine kunstvoortbrengsels dryven; doch hetgeen men by hen vindt is doorgaans slecht en duur. De heer Müller, een der platenhandelaars, zegt my dat dit komt, omdat men door Napolitanen niets in dit vak kan laten doen: het teekenen, plaatsnyden, kleuren, moet alles door vreemden, byna allen Duitschers, gedaan worden; deze zyn natuurlyk niet van de eersten in hun vak en moeten nog goed betaald worden om hun vaderland te verlaten; – tevens moet papier, kleuren, alles wat men nodig heeft, van buiten 's lands komen, dewyl de Napolitaansche nyverheid niets bruikbaars in dezen oplevert.

Wy zyn de schilderyen van den Aartsbisschop van Tarento wezen zien. Er zyn er twee van Marziano, San Francesco en San Domenico; – welke als zeldzaamheden bewaard worden; – deze schilder was alleen voor versieringen van gebouwen in het werk gesteld; – hy sluit zich lang op, oefende zich zoo zeer, dat hy onverwacht goede stukken

ten toon stelde en een rang onder de schilders ver„kreeg. Een der beste stukken van den Aarts„bisschop is de voorstelling van Maria in den tem„pel, door Morillo; de lieve zedige houding van de Heilige Anna, en het kinderlyke en toch ver„hevene in de jeugdige Maria zyn zeer mooi uit„gedrukt. Ik merkte ook eenige fraaye land„schappen op van Rebel, wien ik in Rome niet heb aangetroffen; hy gaat nu naar Weenen waar hy eene aanstelling bekomen heeft.

De beleefde oude Aartsbisschap ontving ons zelf, begeleide ons in zyne vertrekken, liet ons zyne schoone katten van Angola bewonderen, en nodigde ons zelfs om hem te komen bezoeken. Indien het niet zoo kort voor myn vertrek was ge„weest, had ik hiervan zeker gebruik gemaakt.

Ik ben de nieuwe kerk van San Francesco de Paulo, welke tegenover het Koninklyk Paleis gebouwd wordt, wezen zien. Het is onmogelyk te beoordeelen hoe zy voldoen zal als ze af is; maar zeker zal zy een sieraad zyn voor de plaats van het Paleis. Aan de eene zyde wordt een kloos„ter gebouwd voor de monnikken van de order des Heilige. Beide kerk en klooster zyn ex voto, geg„even, door den Koning, wegens zyne terugkomst op

Vic 21 Aug.

den troon van Napels, opgerigt.

Na't eten ben ik met den heer Boneel gereden naar den nieuwen weg over Posilippo; - voor het laatste wilden wy de heerlyke gezigten die men aan dezen weg heeft genieten, vooral die aan de overzyde van den berg: de baai van Puzzuoli, de eilanden Nisida, Procida, Ischia. By 't ondergaan van de zon lag dit schoone gezigt voor ons, in al de pracht van een Italiaanschen avond. Niet zonder aandoening dacht ik, dat ik welligt nooit meer op deze plaats my bevinden zoude; - doch die gedachte moet de reiziger telkens hebben; - gelukkig zoo de herinnering van zulke punten my byblyft; dan zal ik my over het gemis der wezenlyke herhaling van het genot niet beklagen.

Woensdag 25 augustus. Ik ben bezig met de laatste bezorgingen voor myn vertrek uit Napel, ~~waarvoor~~ hetgeen heden ~~de dag~~ op aanstaanden zondag bepaald is. Ik heb nog veel te schryven en op te teekenen gehad. Ik ben heden nog in een der kleine theaters van den Molo geweest. Hier werden kunsten op de koord en op den grond gedaan, gebalanceerd enz: een Spaansch meisje kroop door de sporten van een stoel met drie glazen water op het voorhoofd, den neus en de kin; daarna zong zy eenige arias; - alles werd met de gewone grop.

pen van Pulcinella doormengd. Het volk schept groot vermaak in die vertoningen, ziet ze met de grootste aandacht aan, en vergenoegt zich met zeer weinig.
Ik heb gewandeld met den heer en Mev. Schneider, en vervolgens hebben wy saam gesoupeerd by den Hr. en Mev. Aselmeyer. Het is my merkwaardig die familie te zien geheel Duitsch wat de vader en moeder betreft, en tusschen reeds veel Italiaansch in de kinderen, welke allen hier geboren zyn. Deze spreken het Napolitaansch patois, en hebben de houding en veel gewoontens geheel van het land hunner geboorte; en dit schynt meer het geval by de jongsten dan de andsten; – er zyn er zes. De overgang van Duitschers in Italianen laat zich duidelyk in dit opkomend geslacht bespeuren. De Duitsche gastvryheid is er toch onveranderd gebleven.

Donderdag 26 augustus. De heer Boreel is heden een bezoek te Castellamare wezen maken: ik heb nog veel beschikkingen te maken gehad en heb ook myn dagboek bygeschreven. Ik heb gegeten in de Villa di Milano, waar gewoonlyk veel oostenrykische officieren eten, doorgaans, en ook heden, heb ik gelegenheid gehad, om de weinige kennis, en scherpte bekroonpene de afbeelden dezer heeren op te merken. Zy komen my voor niet onbeschaafd, veelal goedig; maar ontbloot van de gewoonste kundigheden, die men by alle eenigsins wel opgevoede lieden verwacht; – het is dik.

uyls moeyelyk niet te glimlachen als men hunne kinderlyke tevredenheid, en hunne zandelaze geesteloheden, in hunne gesprekke aanhoort.

Tegen den avond heb ik met den heer Baneel eene kleine wandeling gedaan, op den Molo, langs Santa Lucia, de villa reale enz. elken schonen avond in dit heerlyk klimaat, aan deze verrukkende stranden beschouw ik als een feest, en nu als een feest van afscheid van het heilige land; - heilig voor alles wat niet van de menschen afhangt. Het genot van de natuur in hare volle pracht te zien is zoo groot, dat men alles zoude willen opofferen, om het elken dag en elken avond te smaken; - maar het bedwezen van zyne dierbaarste betrekkingen te missen, en van zoo veel menschelyke ellende en menschelyke verdorvenheid te zien; van zoo naakelaars te zien verwaarlozen en verwaeften het geluk dat de natuur aanbiedt; dit beklemt het hart en doet ons in het eind andere streken terugwenschen, waar de natuur wel niet zoo mild is, maar ook de mensch niet zoo laag staat; want in de menschen vooral moeten wy de bron van ons geluk vinden; die zich boven van onafhankelyk waant, bedriegt zich, geloof ik, ten hoogste. Toch ben ik geheel niet gekomen tot de overtuiging, dat het schone klimaat en land zelve den mensch zoo vernedert. Dit is, dunkt my, eene

paard gaan, zijn voor het menschelijke hart, als de koude noorde wind voor het pas ontloken groen.

Vrijdag 27 augustus en Zaturdag 28 augustus

Laatste dagen in Napels. Ik heb nog veel gesloven, boodschappen gedaan, ingepakt. — Met den heer Boreel heb ik gevaren, gewandeld, gereden; voor het laatst al de schoone punten bezocht en den lust van het klimaat genoten. Ik heb ook nog in de Villa de Parigi (of di Roma, want beide namen draagt deze Trattoria) wezen eten, waar men den Vesuvius en het eiland Capri zoo goed ziet. Het valt hard deze heerlijk gelegene stad te verlaten; doch ik hoop dat het schone dat er mij getroffen heeft nooit uit mijn gedachten zal gaan. Van mijne Duitsche kennissen heb ik wezen afscheid nemen, ook van mijn doctor, den heer Postiglioni. Het was over middernacht toen mijn goed gepakt was, en ik uit mijn vengster voor het laatste in Napels den sterrenhemel aanzag, met de bedroevende voorstelling, dat ik hier de zon nooit meer zoude zien schijnen.

Ik had gemeend in Napels veel tijd te zullen hebben, en zonder moeite te kunnen alles zien, brieven schrijven, lezen enz: doch hierin heb ik mij bedrogen gevonden; het baden heeft mij dagelijks een tot twee uren bezig gehouden; dan wilde ik mij

De koning heeft 36 landhuizen welke hy naar
de omstandigheden van jagt en visschery bezoekt.

niet zeer vermoeyen, omdat myne gezondheid daarby zoude geleden hebben; de warmte maakt alle werkzaamheid bezwarender dan anders; dit alles te saam maakte, dat de dagen omgin-gen wel niet zonder groot genoegen, maar zonder dat ik veel zag of veel schreef. Een klein stuk in myn dagboek van Weenen was nog open-gebleven, dit heb ik aangevuld; - van Rome heb ik nog veel geschreven; - van Na-pels niet alles wat welligt voor my der moei-te waard zoude geweest zyn. Ik heb er bes-te meer over gelezen, en dat kan ik altyd weder vin-den. Van de geschiedenis heb ik getracht my ee-nigsins te onderrigten, doch het zoude overbo-dig zyn dit hierin te vlechten. Van de rege-ringswyze konde ik niet veel vernemen: alles is willekeur, en alles geschiedt in 't verborgen geen tydschriften deelen iets mede van de maat-regelen van 't bestuur dan de besluiten die moeten worden nagekomen. Het geen men somtyds er van hoort, is niet zeer gunstig. Ver-anderlykheid in beginselen van administratie, verwarring in de uitvoering, langsaamheid in alle beslissingen en dispositien, zyn, zoo men my gezegd heeft doorgaande fauten. De belasting

Ik heb het toltarief medegenomen, toch is tegen het aanstaand jaar nog op bynaalles verhooging gesteld. De boeken betalen drie en meer carlini elk deel. Men zal voortaan niet meer lezen in dit Ryk.
Zeer nadeelig voor den bloei zyn de inlandsche en plaatselyke tollen; alles wat van buiten komt is zwaar belast; en geen waren, zelfs boter, melk en kaas, worden in de stad Napels gebragt zonder aan hoge tollen onderworpen te zyn. Tabak, zout, speelkaarten en buskruid zyn regie van de regering „Cose riservate". -

nemen dagelyks toe en met hen de ellende. Thans zyn zware tollen op den invoer van alle manufacturen gesteld, dit belemmert den handel, die er nog was; en fabrieken durft niemand oprigten, dewyl er geen de minste zekerheid is dat dit stelsel niet binnen kort weder verandert. De groote onverschilligheid voor den bloei van het land, welke de regering in andere dingen aan den dag legt, laat geen twyffel over of deze tollen zyn geenszins tot bescherming van inlandsche nyverheid, maar tot styving der schatkist bestemd. Nu wordt dit laatste oogmerk ook zeer weinig bereikt, want de omkoopbaarheid der tolbedienden kent geene grenzen. Het is dus zeer mogelyk, dat men binnen kort eene andere belasting uitdenkt en de tollen weder afschaft.

De domeinen worden, zoo ik gehoord heb, onbegrypelyk slecht bestuurd. Een kennis van my had in vertrouwen van een der bewaarders van de koninklyke lusthuizen vernomen, dat hy sedert 15 jaren, in plaats van 200 Scudi, 30 Scudi ontvang, en jaarlyks toch eene kwitantie voor zyn volle jaarwedde van 200 teekenen moest; de oude man had zuchtende gezegd,

dat men hem anders met zyne familie van-
de megjagen en laten gaan bedelen.
De wetboeken zyn veel gebleven zoo als zy
onder de Franschen waren; in 1806 is er eene
veranderde redactie van ingevoerd, en die
heb ik my aangeschaft. Een voornaam on-
derscheid is de geheime regtspleging, welke
tot zoo vele misbruiken aanleiding geeft.
In dezen zyn, zoo ik hoor, de schandelykste
fouten: schaamteloos wordt het regt ver-
kocht; en processen hebben byna alle familie;
die geen geld heeft is zeker van te verliezen.
Omtrent den toestand van het land: akker-
bouw, nyverheid, handel, bevolking, bestaan
geene goede werken; de Censuur belemmert
alle uitgave daarvan. Het beste is nog het
werk van Galanti, dat ik my heb aangeschaft
doch hetgeen reeds ten achteren is: byna alles
is sedert de uitgaaf daarvan teruggegaan.
Ik heb ook gevonden twee besluiten omtrent
het administratif bestuur van Napels en Si-
cilie; daaruit zie ik altans de laatste ver-
deeling van het land, en de bevolking, zoo als
de regering die heeft bekend gemaakt.
Omtrent den toestand van het onderwys, heb

De studie en ontdekking der oudheden wordt zeer gehinderd door de bepaling, dat niemand dan de regering uitgravingen doen mag. In Rome daarentegen staat het elkëen op zijn eigen grond vrij; alleen vermag men de gevondene oudheden niet uitvoeren zonder verlof der regering.

ik weinig berigten kunnen inwinnen. De Universiteit had Vacantie; ik moet het dus laten aankomen op hetgeen andere reizigers daarvan gezien hebben; men heeft er my niets als kwaads van gezegd: onder anderen dat de knapste mannen in hun vak geheel niet geacht worden en byna geen inkomen hebben; dat zy altyd eenigzins als verdacht behandeld worden.
In de schoone kunsten wordt vry uitgebreid onderrigt gegeven, en ook met vrucht; evenwel, hoor ik, dat byna geen groote talenten zich hier vormen, dan alleen in de muziek; het schynt dat de aanleg en de wyze van opleiding hier tot gunstig samenkomen. Het Museum wordt grootendeels door onkundigen bestuurd: de schilderyen voornl. worden zonder kritiek verzameld en gerangschikt.
Het lager onderwys is, zegt men, hier het slechtste, en het minste algemeen in geheel Europa: het is eene zeldzaamheid iemand van 't gemeen te vinden die lezen of schryven kent; zelfs onder de welhebbende burgers kennen het de vrouwen maar zelden. De Latynsche kerkgebeden daarentegen kent zelf de armste

Zie 29 maart & 11 april.

Reeks III 42.

Zie 4 april.

pele niet meer raken.

lazzarone; De kerken vond ik doorgaans zeer vol; er waren altijd veel van de laagste volksklasse; eerbied was er nog minder dan in Rome, en het geschreeuw bij elke gelegenheid als het volk in de gebeden invalt, was verschrikkelijk.

Ik heb de meeste kerken bezocht, doch zij hebben mij weinig getroffen; het zien van die te Rome had mij voor deze bedorven. Ik wil er dus in mijn dagboek geene nadere melding van maken; zij worden in de handboeken genoegzaam beschreven.

Te voren heb ik reeds gesproken van de Lazzaroni. Deze zonderlinge volksklasse is nog steeds een voorwerp mijner opmerking geweest. Zij zijn bijna in den natuurstaat midden in de volkrijke stad maar alles zoo ver daarvan afwijkt. Hunne kleding bestaat gewoonlijk uit een hemd, eene buis, eene korte broek en eene muts; de voeten zijn bloot. Zij zijn ten uiterste matig, eten wat brood en vruchten, somtijds wat uijen en visch; gaan zich nooit in drank te buiten; ze slapen altijd op straat, men ziet ze dikwijls bij halve dozijnen liggen, ook op de levendigste plaatsen. Zij zijn welgebouwd van ligchaam, en ganschelijk niet vuil; hebben ook een zedig en bedaard voorkomen. Bijna altijd hebben zij eene vierkante mand bij zich, die dient om goed in te dragen, of voorwerpen ter verkoop om te

varen, en treurs aan in te liggen slapen, of omge-
keerd om op te zitten. In de Villa di Napoli
aan het eind der Toledostraat, zagen wy er
dagelyks een aantal met hunne manden verza-
meld en dikwyls zeer aardige groepen vormende.
Zy zaten daar zeer rustig en vele lagen te slapen
in het midden der grootste levendigheid; het is
als of zy juist daarom dit punt kiezen; zoo
lang zy wakker zyn liggen ze de beweging aan
te kyken, en vervolgens slapen ze gerust, hoewel
honderde rytuigen aanhouden om hun heen
rollen, en alle ogenblyks schynen hen te zullen
overryden; zy laten het op de voerlieden aanko-
men die wel zorg dragen van de slapende laz-
zarone te ontwyken. Wanneer ze geen geld heb-
ben dringen ze hunne diensten op, maar als zy
geen behoefte voelen bekommeren zy zich niet
om geld te winnen. Zy rigten niet hunne tering
naar hunne nering in; maar bezorgen zich ne-
ring naar hunne tering. Men zegt, dat dikwyls
een lazzarone, als hy eens goede verdienste ge-
had heeft, verscheiden dagen niet werkt, zoo lang
tot het verdiende op is. Wanneer men ze in het
werk stelt zyn ze zeer vlytig, en meestal wel
vertrouwd; maar hunne vorderingen, als men
niet vooruit den prys bepaald heeft, zyn schaam-
teloos; trouwens dit hebben ze met alle Napo-

Die 25 april.

bitanen gemeen. Huisselyke betrekkingen kan men niet veel verwachten by lieden die dikwyls geen huis hebben; toch zyn veel lazzaroni getrouwd; de vrouwen doen dan doorgaans kleine koopmanschap in fruit, visch enz. men ziet dikwyls den vader met kinderen op straat zitten, en ook zyne zonen in zyne loopbaan aanbrengen.

De levendigheid in Napels en vooral in de Strada Toledo heeft my dadelyk getroffen, en by voortduring heb ik ze met verwondering, dikwyls met vermaking opgemerkt. Nergens ziet men zoo veel rytuigen; voor de voetgangers is het dubbeld moeyelyk omdat er geene verhevene voetpaden zyn, en voor de huizen allerhande werk op de straat verrigt wordt; tevens is er aanhoudende kleine markt van vruchten, groenten, visch, andere eetwaren, voorwerpen van kleding, huisraad enz: van alles, tot boeken toe, welke door bedelarme lieden te koop worden rondgedragen. Al deze lieden belemmeren den weg, dringen zich tusschen de voorbygangers, en velen lopen met hunnen kleinen voorraad de koffyhuizen in en uit. Dat ze geweldig schreeuwen heb ik reeds gezegd. Nog iets byzonders, dat vooral de levendigheid van Napels geheel anders maakt dan die van Londen is, dat de meeste lieden in Napels geen den minsten

haast hebben, vele zelfs geheel stil staan, om den tijd met rondzien of zaam te praten (zoo ver het gebrekkenis dit toelaat) door te brengen. Dit maakt, dat er aanhoudend een soort van golving is tusschen de menigte die voort wil en die welke niet voort wil. Het de rijtuigen heeft dikwijls hetzelfde plaats, vooral tegen den avond als er zoo vele stil houden voor de koffijhuizen waar men ijs gebruikt. Al dit gewoel, dit stromen en stuiten van menschen en wagens, dit schreeuwen en gewoel, levert een tooneel van levendigheid, zoo als men nergens anders aantreft. Het is in het eerst zeer onderhoudend, maar spoedig vindt men het ook zeer vermoeijend, vooral wanneer in den zomer nog de hitte en het stof bij al de overige ongemakken komen. Op het uur van middag drijft de brandende zon toch de menschen weg; men ziet dan soms de Toledostraat bijna ledig; des nachts moet men zeer laat komen om de straten verlaten te vinden; voor een of twee uren na middernacht gaat de menigte niet weg; geheel ledig, zoo als in Londen en Parijs reeds voor middernacht, zag ik de straten van Napels, nooit.

Als men laat in den nacht door de straten gaat vooral tusschen zaturdag en zondag, ziet men

Een algemeene trek van het volk is morsigheid; die is op de straten, op de plaatsen der huizen, op de trappen zelfs, afschuwelijk. Alles blijft liggen tot het de droogte tot stof maakt, dat de wind weg veegt, of tot zware regens het afspoelen. Aan alle hoeken der straten heb ik aangeplakt gelezen, dat elkeen de straat voor zijne woning moest schoonvegen; en niet éénmaal heb ik het zien doen: zoo groot is hier de afstand tusschen bepalingen der politie en hare uitvoering. Ook in de kleeding is geene reinheid; nergens heb ik de vrouwen in de winkels zoo slordig en vuil gekleed gezien. De aanzienlijke vrouwen zelfs, hoor ik, zijn in haar morgengewaad doorgaans niet toonbaar. Dit bewijst, dunkt mij, een lage trap van beschaving.

nog vele menschen werken. Hierover sprekende met den ouden heer Matzen, die vele jaren in Napels gewoond heeft, zeide my deze, dat men het volk hier groot onregt aandeed, als men ze voor lui hield; dat zy werkzamer zyn dan de werkende klassen in andere landen. Men heeft my ook in Rome gezegd, dat men voor harden zwaren arbeid gewoonlyk Napolitanen neemt, omdat die zoo onvermoeid zyn. Daarentegen is men zoo zeer overtuigd van de achterlykheid in alle takken van fabriekwaren, dat op elken winkel aangekondigd staat, dat hetgeen er verkocht wordt vreemd, of altans op vreemde wys vervaardigd is. „All'uso Francese" – Inglese, Tedesco enz: of All'uso dei forestieri". Dit is, als men de winkels langs gaat zeer belachelyk; het is de openlyke bekentenis, dat men in Napels eigenlyk niets goeds maakt. Toch zyn er thans eenige kapitalisten, welke te Campobasso fabrieken van staalwaren hebben aangelegd, welke zeer goed zyn, en welke men ook veel niet aangekondigd. Deze plaats ligt eenige uren van de stad. Overigens is in alle fabriekwijnerheid eene achterlykheid, waarover zy zich zelve schamen, doch die komt daarvandaan, dat geen ryke kapitalisten fabrieken hebben aangelegd, niet dat het volk er te traag of te ongeschikt voor zyn zoude.

0